ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 24 augustus 2013

ONDERWIJS
Nieuwe visie op taalonderwijs 3

INTERVIEW
Doorbijter met hart van goud 5

IN BEDRIJF
Festival Historia Nobo 11

Bijzondere ontdekking onderzoekers

Vleermuizensoort vliegt tussen ABC-eilanden

De langsnuitvleermuis - de Leptonycteris curasoae - door onderzoekers liefkozend Lepto genoemd, vliegt tussen Bonaire, Curaçao en Aruba, zo heeft vleermuisonderzoek op deze eilanden aangetoond. Baanbrekend onderzoek, want voorheen was er maar weinig bekend over vleermuizen. Nu worden er gezamenlijk gegevens verzameld, behalve door de ABC-eilanden ook door Venezuela, waarmee de vleermuis en zijn habitat in de toekomst beter beschermd kunnen worden.

Tekst: Linda van Eekeres

De gevangen vleermuizen worden uit de zakjes gehaald.

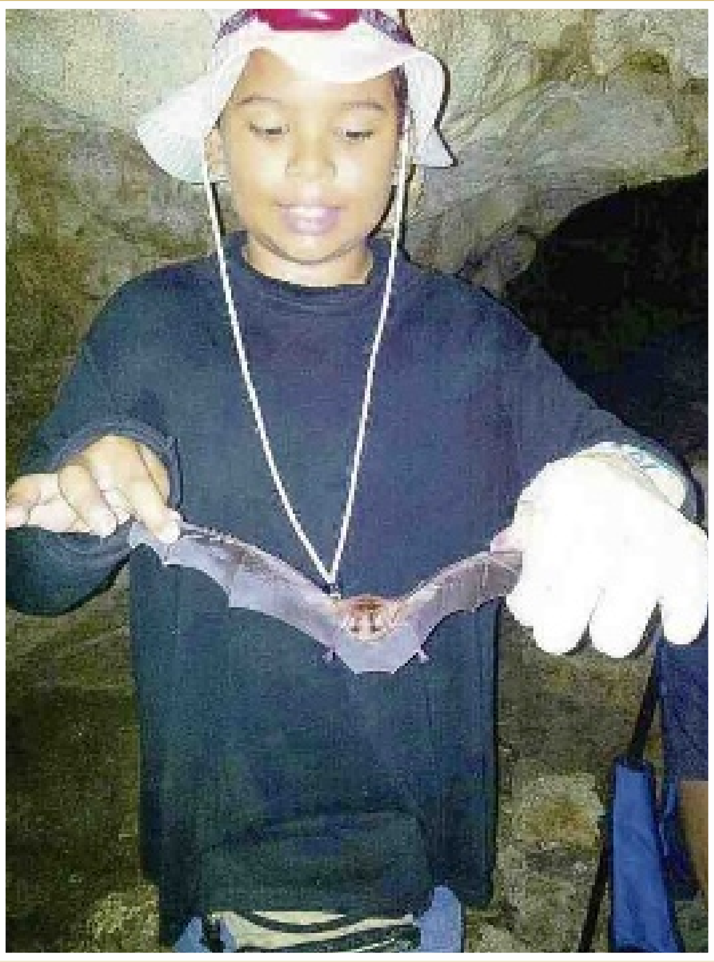

Een jonge vrijwilliger van het vleermuizenproject.

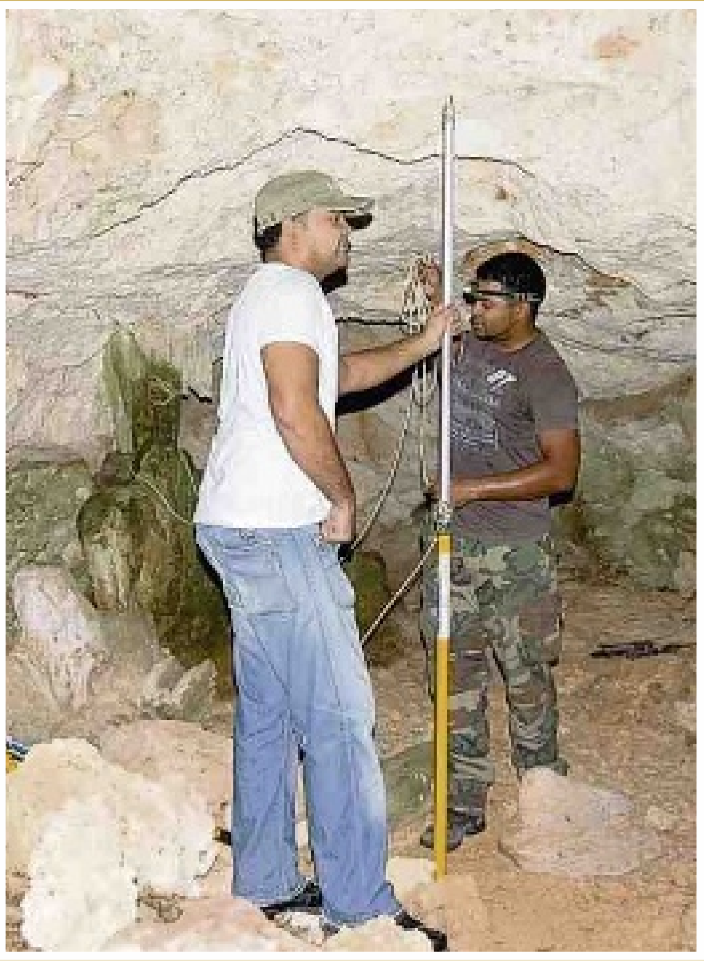

Bioloog Clifford de Lannoy zet met een vrijwilliger een van de netten op.

Overdag hangen vleermuizen te slapen in donkere spelonken, om 's nachts wild fladderend tot leven te komen. Ze heten in het Papiamentu niet voor niets 'raton dj'anochi'. Wie houdt zich vrijwillig op een vrijdagavond op in een donkere grot waar vleermuizen huizen? Die vraag rijst als de vrijwilligers, acht deze avond, vier meter de diepte inkijken en de klim naar beneden maken.

Daarvoor hebben de vrijwilligers, onder leiding van de aan Carmabi verbonden bioloog Clifford de Lannoy zich verzameld bij een snèk in Sun Valley, om naar boven te rijden naar Sunset Heights. Op de vlakte tussen de woonwijk en de zee is de grot gesitueerd. Het is ongeveer 20 minuten lopen over het kalkgesteente voor we de grot bereiken.
Het is een van de vier belangrijke vleermuizengrotten op Curaçao. De andere bevinden zich in het Christoffelpark en op de Vlakte van Hato. De bescherming laat te wensen over. Het Christoffelpark is als geheel beschermd. Bij de grot nabij Sunset Heights treffen we echter blikjes en sporen van een kampvuur aan. Bij de Vlakte van San Pedro is decennia geleden een hekwerk geplaatst, maar dat is aan het wegroesten en aan vervanging toe.
In de grot is het windstil en warmer dan buiten, maar we moeten aan de slag. Het begint al te schemeren en de netten moeten voor het donker zijn uitgezet. Enkele mensen posteren zich met handschoenen aan bij de netten. We moeten zo stil mogelijk zijn, zachtjes praten en niet te veel schijnen met de zaklamp, want daar houden deze nachtdieren niet van. Er wordt een vrijwilliger gezocht om de onderzoeksgegevens op te schrijven, een perfect werkje voor uw verslaggever. Bijkomend voordeel: er hoeft geen vleermuis bij te worden aangeraakt.
We zijn net op tijd, want de netten zijn goed en wel omhoog als de vleermuizen uit de spelonken komen. Je hoort ze fladderen en piepen als ze de netten raken. De vrijwilligers moeten ze snel pakken om te voorkomen dat ze verstrikt raken. Het loopt als een geoliede machine.

Bewegende zakjes
De gevangen beestjes worden in zakken gedaan en naar de onderzoekstafel gebracht. Daar worden ze aan een waslijn opgehangen. Het is een koddig gezicht, die bewegende zakjes. Een beetje zielig ook, maar dit schijnt de minst stressvolle methode te zijn. En op deze manier kunnen er in ieder geval geen mensen per ongeluk op gaan staan. Je moet er niet aan denken!

Bioloog Clifford de Lannoy is sinds anderhalf jaar junior environmental consultant bij Carmabi en trekker van het vleermuizenbeschermingsprogramma ABC-eilanden. Hij legt achteraf uit dat met het onderzoek meer basisinformatie wordt verzameld over de vleermuizen. Er wordt een basistelling gehouden, de man/vrouw verhouding moet duidelijk worden. Zo kunnen er bijvoorbeeld mannen- of vrouwengrotten zijn. Ook wordt in kaart gebracht waar de vleermuizen in de paringstijd naartoe gaan, zodat ze beter beschermd kunnen worden. "Er kunnen dan maatregelen worden genomen. Bijvoorbeeld dat in die en die maanden men niet in bepaalde gebieden mag komen", aldus De Lannoy.
Het onderzoek duurt twee jaar en momenteel is de helft daarvan voorbij. Daarna is het idee om visetende vleermuizen te gaan bestuderen. Van deze soort is vrijwel niets bekend.

Een voor een worden de vleermuizen gewogen (met het zakje) en voorzichtig uit de zakjes gehaald door dierenarts Odette Doest en een stagiaire van Carmabi. De gegevens die genoteerd worden zijn onder meer soort, geslacht, levensfase, gewicht en lengte. De langsnuitvleermuis (Leptonycteris curasoae) wordt geringd. Een paar hebben al een ringetje om, die zijn dus al een keer eerder door het team gevangen. Op deze manier is door het onderzoek dat het eiland overstijgt, recent aangetoond dat de Lepto van Bonaire naar Curaçao en vice versa vliegt. Onlangs is er op Aruba een op Bonaire geringde vleermuis aangetroffen. "De hypothese is bewezen, we hebben daarvoor tot nu toe vijf keer bewijzen gekregen", aldus De Lannoy. Aangezien de Lepto's zich tussen de eilanden en mogelijk ook Venezuela bewegen, is het van belang om het beleid regionaal op elkaar af te stemmen om de vleermuizen te beschermen. Verder onderzoek moet nog uitwijzen op welke schaal de nachtdieren zich tussen de eilanden bewegen.

Hondsdolheid
Dierenarts Doest neemt ook bloedmonsters af bij de langsnuitvleermuis. De bloedmonsters worden naar Nederland gestuurd. Dit voor een nevenonderzoek: het vaststellen of er rabiës (hondsdolheid) onder de vleemuizenpopulatie van Curaçao voorkomt, hetgeen onder bepaalde soorten in Nederland bijvoorbeeld het geval is. De resultaten zijn tot nu toe negatief.
Er zijn geen aanwijzingen voor, maar voor de zekerheid is de vaste kern vrijwilligers gevaccineerd tegen hondsdolheid. Met behulp van donaties, want deze inentingen kosten 750 gulden per persoon. De ingeënte vrijwilligers moeten dan ook bereid zijn om zich langere tijd met het vleermuizenonderzoek bezig te houden. De onderzoeken vinden ongeveer eens per twee maanden plaats. "Iedereen die verder meegaat, doet dit op eigen risico. Maar tot nu toe is er nog niemand gebeten die niet ingeënt was."
Er is wel degelijk een bijtrisico, blijkt als we deze avond een pijnlijke kreet horen. Het gaat gelukkig om een ingeënte vrijwilliger. Een beetje disinfectant erop en hij kan weer verder.

Er zijn vanavond in de netten drie soorten aangetroffen. Behalve de twee van nectar levende soorten, is dat een insecteneter: de 'Mormoops megalophylla intermedia', een vleermuis met een afzichtelijke platte snuit. Deze soort heeft zeker zijn nut: ze kunnen wel 600 muggen per uur verorberen.

'Vangst'
De 'vangst' van deze avond is: negen 'Glosso's', elf 'Mormoops' en tien 'Lepto's', de langsnuitvleermuis. Een aantal van de laatste soort was al geringd, allemaal op Curaçao. In grotten op Curaçao zijn eerder drie vleermuizen aangetroffen die op Bonaire zijn geringd. Dat ze niet alleen met de wind meevliegen, blijkt uit het feit dat ook op Bonaire, in een grot bij Lima, een vleermuis werd gevangen die geringd was op Curaçao. Op Aruba werd zeer recent een op Bonaire geringde vleermuis gevangen. In Venezuela zijn ook vleermuizenteams actief die de langsnuitvleermuis ringen. Het zou dus kunnen dat er ook vleermuizen uit dat land opduiken.
Helaas hebben we deze avond geen 'vreemde' vleermuizen aangetroffen, maar het was hoe dan ook enerverend en leerzaam.

Meer informatie over het 'Programa pa protehá raton di anochi di islanan ABC' en haar activiteiten is te vinden op facebookpagina Bat Conservation Curaçao.

Dode vleermuizen

Carmabi vraagt mensen die een dode vleermuis in of rond hun huis vinden, om Carmabi te bellen of Clifford de Lannoy te mailen (c.delannoy@carmabi.org) met een foto en gegevens over de datum en tijd van het overlijden, voor zover dat bekend is. Er wordt verder gevraagd het dier te bewaren, zeker als het geringd is. De vleermuis kan worden gebracht naar Carmabi of worden opgehaald.

Om de grot te bereiken moeten de vrijwilligers een aantal meters afdalen.

Vleermuis bijzonder nuttig

De vleermuis is het enige vliegende zoogdier ter wereld en waarschijnlijk het enige zoogdier dat op eigen kracht op Curaçao is gekomen van het vaste land. Het is een bijzonder nuttig diertje.
De vleermuis is van essentieel belang bij de bestuiving van cactussen, die op hun beurt weer een belangrijke voedselbron voor vogels vormen.
De vleermuizen die een rol spelen bij de bestuiving van cactussen zijn nectarivoren, vleermuizen die leven van het zoete vocht van bloemen. De cactusbloem bloeit 's nachts, wanneer ook de vleermuis wakker is. De nectarivoren eten ook van bananenplanten, kalebassen en agaves.
Twee nectarivoren zijn de langtongvleermuis (Glossophaga longirostris elongata) en de langsnuitvleermuis (Leptonycteris curasoae), door de onderzoekers liefkozend Glosso en Lepto genoemd. De laatste komt voor op Bonaire, Curaçao, Aruba en Venezuela. Naar schatting zijn er 1000 exemplaren op Curaçao, hetgeen niet veel is. Bioloog De Lannoy merkt op dat deze schatting op eerdere studies is gebaseerd die uitgaan van een Curaçaose populatie. "Nu we weten dat ze zich tussen de eilanden bewegen is het de vraag of we nog kunnen spreken van een Curaçaose populatie. De tellingen zijn dan ook slechts een momentopname. We weten nu dat de vleermuizen weg zouden kunnen gaan indien de condities slechter worden of dat er juist meer van de andere eilanden hier naartoe kunnen komen als de condities hier beter worden dan op de andere eilanden. Deze hypothese kunnen we echter nog niet testen omdat we nog niet eens weten wat de drijfveren achter de migratie zijn en met welke regelmaat en volume deze plaatsvindt."
Beide soorten nectarivoren worden de bewuste avond van de vleermuizenexpeditie in deze reportage door het team in de opgezette netten gevangen. Op Curaçao komen in totaal maar liefst acht vleermuizensoorten voor, waarvan drie zeer zeldzaam zijn. Vijf soorten eten insecten en dan is er ook nog een visetende soort. Over deze bijzondere soort is nog heel weinig bekend.

Dierenarts Odette Doest neemt een bloedmonster af bij een vleermuis die wordt vastgehouden door een stagiaire van Carmabi.

ÑAPA 2013
Nr. 32

INHOUD

Bijzondere ontdekking onderzoekers 1

Tuladag in een bijzonder jaar 2

Nieuwe visie op taalonderwijs 3

Gezondheid 4

Doorbijter met hart van goud 5

Cultuur 6

Literatuur 7

Varia Puzzels 8

Eten & drinken 9

Business Columns 10

Festival Historia Nobo 11

Business Rubrieken 12

Colofon

BLADMANAGER
Linda van Eekeres
EINDREDACTEUR
Hans Vaders
ADVERTENTIES
Marloes Tak
VORMGEVING
Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Sarah Kuiper
Oscar Vanegas
Aan deze Ñapa werkten mee:

Ingemara Bak
Marja Berk
Monique Casimiri
Odette Doest
Verele Ghering
Louis Hilgers
Lennart Huijsen
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Farley Lourens
Judice Ledeboer
Roxanne Martha
Milangela Plaate
Victorine Stille
Marcel Truyens
May Voges
Fred Wiel
Miriam de Windt
Ken Wong

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Uitgelicht

Tuladag in een bijzonder jaar

17 Augustus 1795 begon de slavenopstand onder leiding van onder anderen Tula. Tula werd symbool voor de emancipatie en het verbreken van de kettingen. Jaarlijks vindt bij het monument op het Rif een herdenking en kranslegging plaats. Dit jaar was het extra speciaal, omdat het 150 jaar geleden is dat de slavernij in het Koninkrijk daadwerkelijk werd afgeschaft. Dit pas 68 jaar na de slavenopstand. De herdenking werd door het Plataforma di Sklabitut georganiseerd.

Foto's: Edsel Sambo

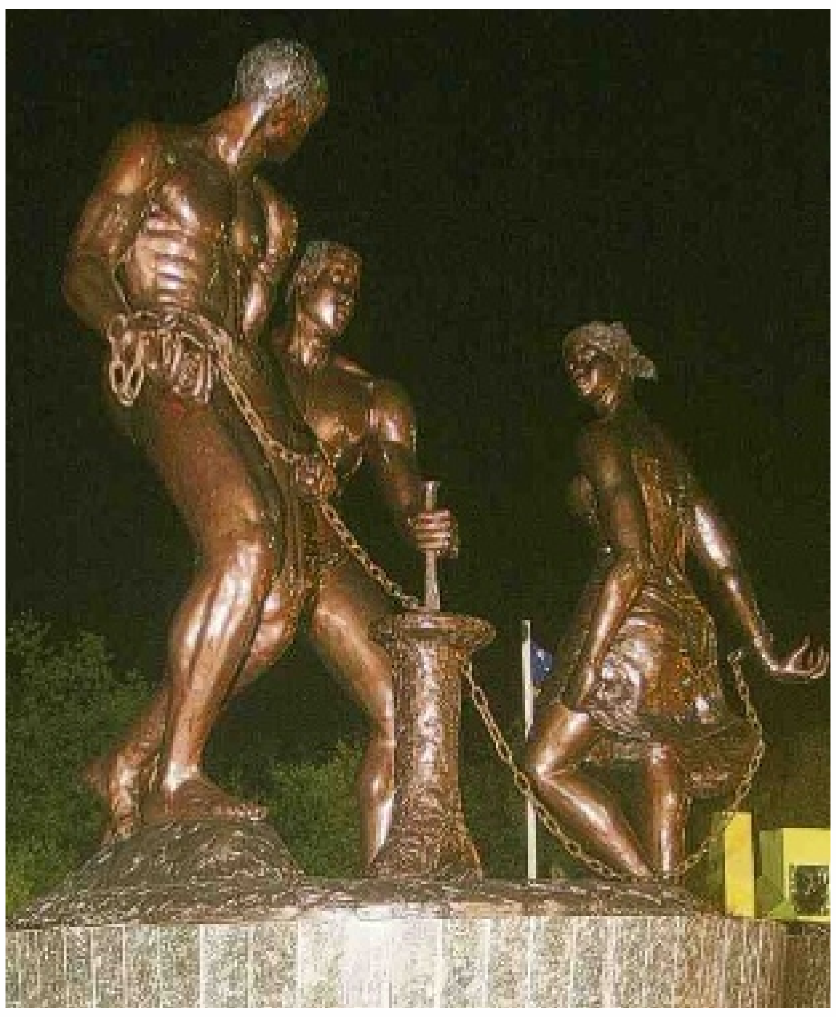

Foto van de week

Noomi en Isa zoeken samen naar visjes bij het hondenstrandje tegenover Zanzibar. Hond Isa komt daar dagelijks. Buurmeisje Noomi en haar moeder, die inmiddels terug naar Nederland zijn, gingen regelmatig mee wandelen met Isa en baasje Bram de Boer. Isa en Noomi waren dikke maatjes. En wat is er dan mooier om samen afkoeling te zoeken in het water en visjes te bekijken?

Heeft u een mooie foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Thuis

'Chibichibi'

Monique Casimiri

De vrijheid van een vogel is toch het ultieme gevoel van vrijheid. Je vliegt wanneer je wilt, waarheen je wilt en met wie je wilt. Nou is de oversteek over de oceaan voor de gemiddelde vogel toch een beetje ver, dus het zou fijn zijn om als tropische vogel geboren te worden. In de warmte, met een lekker briesje, zo nu en dan een flinke storm of orkaan, maar met genoeg bomen altijd plek om te schuilen.

Natuurlijk moet je als vogel wel uitkijken dat je niet gevangen genomen wordt. Dit zal in de koudere streken - Europa en Noord-Amerika - minder vaak voorkomen, maar in de tropen des te meer. In Azië loop je het risico dat je met een lekker sausje op iemands bord terecht komt, in Europa zal dat hooguit gebeuren als je als kip of kalkoen geboren wordt. In Zuid-Amerika kan het gebeuren dat je gevangen genomen wordt om tentoongesteld te worden. Het liefst in een dierentuin in willekeurig welk land. Met een beetje geluk wordt je leefklimaat wel nagebootst en heb je het niet steeds koud, maar met een beetje pech zit je de rest van je leven aan een ketting vast op een stokje in de kou om die andere wezens, mensen genaamd, te moeten vermaken.

Nee, als vogel moet je een beetje uitkijken en dan zijn mensen niet eens je ergste vijand. Stel je bent een barika hèl, een bachipretu of een chibichibi, een suikerdiefje, oftewel een klein geel vogeltje, met zwarte vleugeltjes en je hebt een leuk vrouwtje gevonden. Samen met mevrouw chibichibi besluit je een nest te bouwen. Weken zijn jullie bezig met het verzamelen van takjes, draadjes uit de mop, stukjes haar die ronddwarrelen van hond of kat, kleine takjes van plantjes nabij en dan is het nest klaar. Je bevrucht je vrouw en zij legt haar eieren in jullie net gebouwde nest. Samen houden jullie de wacht en niet veel later worden daar ieniemienie kleine vogeltjes geboren. Om beurten worden ze gevoed, maar oh wee, daar schuilt het gevaar. De grote meneer chuchubi houdt het nest ook al dagen in de gaten. En hij niet alleen, ook zijn metgezel is aanwezig. Ze prikken af en toe eens in het nest om te kijken of de kleine kuikens al vet genoeg zijn en als de mens er niet is om hem weg te jagen, zal hij een keer toeslaan. Maar voordat meneer of mevrouw chuchubi van hun lekkere maal zullen kunnen genieten is meneer djaka hen al voor geweest. Met een smoes weet de rat zich toegang te verschaffen in het nest en voordat iemand nog een keer met de ogen kan knipperen zijn de ieniemienies verdwenen. Meneer en mevrouw chibichibi verbaasd achterlatend.

Ik stel een algemeen rattenverbod in. Verboden toegang tot de tuinen. U dient zich te beperken tot de rooien. U mag zich tot tien centimeter buiten uw leefgebied begeven, mits u daarvoor een vergunning heeft aangevraagd. Bij overtreding zullen wij ons beroepen op de wet 'inheemse dieren in bedreigde staat'.

Nieuwe visie op taalonderwijs

Hoe taalvaardiger kinderen zijn, hoe meer kans ze hebben om succesvol hun school en vervolgopleiding te doorlopen. Voor kinderen die op Curaçao opgroeien blijkt het nogal eens te schorten aan een goede taalvaardigheid, zowel in het Papiaments als in het Nederlands. Een nieuwe visie is nodig om deze taalvaardigheid te verbeteren, waarbij we moeten kijken welke functie welke taal vervult. Dat zegt Juana Kibbelaar, die de rol van taal in het Curaçaose onderwijs onderzocht. Voor de scriptie die ze daarover schreef, ontving ze in mei de ABC Peter Smits-scriptieprijs. Momenteel is zij op Curaçao en Bonaire om scholen in het funderend onderwijs te helpen met die nieuwe stap.

Tekst en foto's: Mineke de Vries

Kibbelaar zat op het Raduphus College in de tijd dat Papiaments nog geen officiële status had. Periodes in Nederland en op Curaçao volgden elkaar op. Ze deed het heao in Nederland en de Pedagogische Academie op Curaçao. Ze gaf in beide landen les in het funderend onderwijs, werkte in Nederland als methodespecialist onder meer aan leesmethodes bij een educatieve uitgeverij, gaf les aan de Pabo op Curaçao en was de laatste jaren als partner verbonden aan een trainings- en consultantbureau in taalonderwijs in Nederland. Daarnaast volgde ze de masteropleiding Nederlands als tweede taal. Pas vorig jaar kwam ze eraan toe haar scriptie af te ronden, dat een lijvig boekwerk werd van 150 pagina's en werd beloond met de jaarlijks uit te reiken ABC-scriptieprijs. "Ik denk dat het criterium een combinatie was van een vernieuwende manier van kijken en gedegen uitwerking." Omdat ze zich altijd al had verdiept in leerlingen die niet vanzelfsprekend kunnen meekomen in taal en vanwege de band die ze beheld met Curaçao is het een logische stap haar werk op de eilanden te continueren.

Het aanleren van een taal door een kind, de taalverwerving, verloopt volgens universele wetten. Oftewel, Chinees wordt volgens dezelfde regels verworven als Papiaments. Kibbelaar verdiepte zich tijdens haar onderwijskundige studies vooral in de taalverwerving van een andere dan de moedertaal. Naar de praktijk van het onderwijs vertaald dringt zich de vraag op hoe je taalonderwijs zodanig dient aan te bieden dat kinderen voldoende taalvaardig worden. Op Curaçao gaat dat in veel gevallen 'mis', blijkt uit de praktijk. In 2010 scoorde bij de eindtoets funderend onderwijs (EFO) zestig procent van de leerlingen onvoldoende op Nederlands. Kibbelaar: “Nog steeds constateren we dat leerlingen vanuit het funderend onderwijs onvoldoende taalvaardig zijn in het Nederlands, niet het gewenste niveau hebben om in te stromen op de middelbare school en dus in de brugklas bijgespijkerd moeten worden.” Maar ook het Papiaments blijkt zelfs voor moedertaalsprekers een struikelblok te worden op school. Bekend is tevens dat in vervolgstudies veel drop-outs zijn vanwege taalachterstand. “Ergens in het traject gaat er dus iets mis. Het onderwijs lijkt niet zodanig ingericht dat kinderen beide talen in voldoende mate leren beheersen.” Kibbelaar richtte zich in haar onderzoek op middelen en beleid, twee voorwaarden om inhoudelijke kwaliteit te verbeteren, waarbij de middelen bestaan uit het aanwezige les- en leesmateriaal enerzijds en uit de deskundigheid van leerkrachten anderzijds. Ze beschrijft dat het meer dan noodzakelijk is stappen te zetten om kinderen de juiste bagage mee te geven. “Ik pleit ervoor dat in een zo vroeg mogelijk stadium te doen, juist die jonge jaren zijn de meest kritische; heb je eenmaal een achterstand dan is die moeilijk nog in te halen.”

Noodzaak taalcontact
Uitgangspunt voor haar onderzoek was dat taal in alle opzichten de basis is van onderwijs. Voor elk vakgebied geldt dat je de taal moet beheersen om onderwijs te kunnen volgen. Essentieel dus om voldoende taalcontact in het schoolprogramma in te bouwen. “Dat betekent dat je er niet bent met Nederlandse taal als schoolvak alleen - als je maar een goede taalmethode hebt, stoom je een kind wel klaar in dat vak - taal is allesomvattend en vakoverstijgend. De hele schooldag door dient er taalcontact te zijn, want bij elk vak heb je andere woordkennis nodig. Naast het beheersen van de taal wordt verlangd dat je er je mening in kunt vormen en teksten kunt vergelijken.” Hierbij is het van groot belang dat er naast mondeling taalcontact voldoende schriftelijk taalaanbod is. “Omdat schriftelijk taalgebruik de ingang naar kennis is, moeten kinderen veel lezen in verschillende genres en tekstsoorten. Zonder dat kan je niet succesvol zijn op school”, aldus Kibbelaar.
Een en ander geldt niet alleen voor de schoolse situatie maar ook voor de thuissituatie: (voor)lezen, veel praten helpt bij taalverwerving. Kinderen die zijn voorgelezen en zelf veel lezen, hebben een grotere kans taalvaardig te worden. Het feit overigens dat kinderen van hier twee talen moeten leren, hoeft geen enkel struikelblok te vormen, omdat juist jonge kinderen erg goed in staat blijken volgens de universele wetten twee talen te leren.

Nation building
Sterker nog, Kibbelaar pleit voor het taalvaardig maken van kinderen in beide talen, het Papiaments en het Nederlands. “Daarvoor moeten we met een andere blik kijken naar de rol van taal. Kinderen hebben beide talen nodig, maar allebei met een andere functie.” Van die functies moeten we ons terdege bewust zijn als we ons onderwijs willen veranderen. “Het goed beheersen van het Papiaments is noodzakelijk om vorm te geven aan de identiteit van het kind, maar geeft tevens de mogelijkheid je goed te bewegen in het sociaal-maatschappelijke verkeer dat de toekomst van je verwacht. Het biedt de bagage om als goed burger adequaat in de maatschappij te functioneren.” Maar met een goede taalvaardigheid in uitsluitend het Papiaments kom je er niet, aldus Kibbelaar. “Deze taal kan ons geen toegang bieden tot de kennis die we nodig hebben in onze ontwikkeling. Leesboeken, studieboeken en internet zijn niet onbeperkt toegankelijk vanuit dit kleine taalgebied. Ondanks dat het beleid kan zijn meer in het Papiaments uit te geven, blijft deze taal te beperkt voor kennisvoorziening. “Het geringe aantal sprekers maakt het commercieel nooit aantrekkelijk en daarbij blijf je afhankelijk van dat boek dat de overheid aanwijst om te vertalen. Dat houdt ook nog eens in dat je - onterecht - altijd teleurgesteld bent in de overheid, terwijl die nooit kan zorgen voor onbeperkte mogelijkheden.”

Instructietaal
Een logische denkwijze is dat onderwijs het best gegeven kan worden in de moedertaal en is dat Papiaments, is dus je onderwijs in het Papiaments. Dat was de gedachtegang bij de omwenteling binnen het funderend onderwijs in 2002, waar naast een pedagogische verandering in visie op lesgeven tevens het Papiaments als instructietaal werd ingevoerd. Uit dezelfde gedachte komt de roep om Papiamentstalige middelbare scholen voort. Deze omwenteling bleek niet de verwachte oplossing te bieden voor de taalproblematiek. Logisch, aldus Kibbelaar: “Met het invoeren van een andere instructietaal worden kinderen nog niet taalvaardiger. Daarvoor moet je een andere didactiek aanwenden, zowel in het Nederlands als Papiaments.”

Kennistoegang
Naast het Papiaments - hét instrument tot nation building - moet je dus zoeken naar een taal die de kennisfunctie kan vervullen, een taal die zich specifiek richt op het toegang krijgen tot schriftelijke bronnen. “Mijns inziens komt het Nederlands daarvoor het meest in aanmerking. Het kan ook Engels of Spaans zijn, mits aan dezelfde voorwaarden wordt voldaan. Persoonlijk zie ik dat vooralsnog niet gebeuren, wil je dat voor elkaar hebben, ben je twintig jaar verder. Want in welke taal dan ook moet de leerkracht cognitief academisch taalvaardig zijn. Het vergt een verandering in denken en een grote investering in leerkrachten.”

Kerndoelen per taal
Beide talen, Papiaments en Nederlands hebben een andere, elkaar aanvullende functie. “Ik zal daarom nooit pleiten voor ofwel de ene ofwel de andere taal, beide zijn een noodzaak voor kinderen van hier. We dienen ze dan ook in beide talen taalvaardig te maken.”
Kibbelaar: “Ik stel uitdrukkelijk dat de talen niet inwisselbaar zijn, wat vaak wordt gedacht: kiezen tussen een witte broek óf een zwarte broek. Ik zie het eerder als een broek en een blouse: je hebt beide nodig om er gekleed uit te zien.” Dit houdt in dat je de talen in het onderwijs anders moet invullen. Oftewel, de kerndoelen dienen opnieuw te worden vastgesteld. Het Papiaments richt zich op de culturele identiteit en het maatschappelijk functioneren, het Nederlands op het toegang krijgen tot 'alle kennis van de wereld'. Het Papiaments zal in die zin waarschijnlijk nog een teveel in zich hebben aan schriftelijke doelen, het Nederlands is wellicht nog te veel gericht op het dagelijks taalgebruik. Kibbelaar: “Wat mij betreft worden in het Nederlands ook de doelstellingen die gericht zijn op de Nederlandse cultuur afgeschaft. Gaan kinderen later in Nederland studeren, kunnen ze voorbereidende cursussen volgen die cultureel gericht zijn, maar dat is niet voor alle kinderen noodzakelijk.”
Pas als de functie van de taal is benoemd, kunnen we de doelen uitwerken. “Voorwaarde is wel dat leerkrachten beide talen voldoende beheersen willen ze kinderen zover brengen dat ze taalvaardig worden. Omgaan met tweetaligheid zou een kerncompetentie voor leerkrachten moeten zijn.”

Training schoolteams
Leerkrachten en scholen ervaren het omgaan met de tweetaligheid nog altijd als een probleem. Er blijkt een achterstand in het Nederlands, maar ook voor Papiaments geldt dat niet helder is wat leerlingen moeten kunnen. Vooralsnog geldt zowel op Curaçao als Bonaire dat de eerste vier jaar wordt lesgegeven in het Papiaments en daarna wordt overgestapt op Nederlands, waarin per school grote verschillen zijn. Kibbelaar gaat deze weken naar drie scholen op Curaçao en vijf op Bonaire, dat overigens een grote kwaliteitsslag aan het maken is. “Deze scholen hebben mij ingehuurd voor een trainings- en begeleidingsprogramma. Ze krijgen tot op heden niet de resultaten die ze willen dus we gaan eerst kijken wat ze doen. Waar staan we en wat moet er gebeuren? Stap voor stap gaan we daarna kijken hoe we het verbeteren.” Kibbelaar ontwikkelde een traject voor schoolteams, waarbij het in eerste instantie het belangrijkste is dat leerkrachten het belang inzien van ander beleid. Vandaaruit komt de bereidheid zich voor ander onderwijs in te zetten.
“Het is goed dit in teamverband te doen, je kunt alleen als team een kwaliteitsslag maken.”
Het traject bestaat uit een trainingsgedeelte waarin theorie over taalverwerving en taalontwikkeling aan de orde komt. Hoe werkt het, maar vooral hoe ga je er morgen in de praktijk mee om? Daarnaast vormt de individuele begeleiding van de leerkracht in de klas een belangrijk onderdeel. De trajecten zijn algemeen van strekking, maar worden schoolspecifiek en zelfs leerkrachtspecifiek uitgewerkt.

Vraag scholen
Na de omslag in denken moeten leerkrachten weten wat kinderen nodig hebben in welke taal, wat ze moeilijk vinden en hoe je daarop inspeelt. Een eenvoudig voorbeeld van het stimuleren van taalvaardigheid is voorlezen, maar ook herhalen is een essentieel middel; één keer zeggen blijkt niet genoeg. Voorwaarde is dat er voldoende, adequaat en gevarieerd aanbod is in tekstsoorten in beide talen. Is het doel dat kinderen aan het eind van de rit het Nederlands beheersen, moeten ze in voldoende mate met die taal in contact zijn gekomen. Het feit dat het lezen van allerlei tekstsoorten en genres zo belangrijk is, kan inhouden dat er voor Papiaments meer materiaal ontwikkeld moet worden, schat Kibbelaar in.
Ze is er momenteel voor een paar maanden, dan weer in januari en in maart om het traject af te maken. En wellicht komt er, ook vanuit andere scholen meer vraag.

Emotie uit de taalstrijd
Als we objectief kijken naar wat Papiaments ons kan brengen en wat niet kunnen we de emotie uit de - soms politieke - discussie halen. “We willen allemaal dat onze kinderen kennis verwerven en succesvol worden. Als het Papiaments alleen daarin niet zijn functie kan vervullen, dan is dat jammer, dan moeten we in het belang van onze kinderen grijpen naar een taal die dat wel kan.”

De combinatie van de talen geeft kinderen van hier een prachtige start: een sterke culturele achtergrond en een onbeperkte toegang tot alle kennis van de wereld.

Mens & Psyche

Vasculaire dementie

Vasculaire dementie is na de ziekte van Alzheimer de meest voorkomende vorm van dementie. Dementie is een algemene term voor verschillende aandoeningen waarbij er sprake is van schade aan de hersenen waardoor de getroffen persoon langzaam aan steeds meer lichamelijke, cognitieve en geestelijke vermogens verliest. Elke vorm van dementie heeft een andere oorzaak en daardoor ook andere symptomen.

Tekst: Milangela Plate

Het tragische bij vasculaire dementie is namelijk dat de mensen zich langer bewust zijn van hun achteruitgang dan bijvoorbeeld het geval is bij de ziekte van Alzheimer.

Bij vasculaire dementie geeft de benaming eigenlijk al aan dat de oorzaak van deze aandoening terug te vinden is in een slechte doorbloeding van de hersenen.

Door een blokkade -bijvoorbeeld een bloedprop of bloeduitstorting - worden bepaalde delen van de hersenen onvoldoende voorzien van bloedtoevoer (met daarin zuurstof en voedingsstoffen). Deze blokkades in de doorbloeding naar de hersenen kunnen ontstaan als gevolg van een afwijkend ritme of andere hartproblemen. Wanneer delen van de hersenen gedurende lange tijd onvoldoende doorbloed worden, raken deze delen beschadigd of sterven betreffende hersencellen af.
Vasculaire dementie wordt ook wel Multi-Infarct Dementie (MID) genoemd, omdat er zich voorafgaand aan deze vorm van dementie vaak een aantal kleine hersenbloedingen / herseninfarcten (Transient Ischemic Attacks (TIA's)) tegelijkertijd of vlak na elkaar hebben voorgedaan. Soms zijn deze infarcten echter zo klein dat ze onopgemerkt voorbijgaan. Dit worden stille beroertes genoemd. Betreffende persoon houdt er soms in eerste instantie geen zichtbare of merkbare beperkingen aan over. De beperkingen worden pas zichtbaar na een reeks kleine infarcten; de schade stapelt zich als het ware op en komt dan pas tot uiting. Dit is anders dan bij een Cerebro Vasculair Accident (CVA), waarbij mensen bijvoorbeeld aan één zijde verlamd raken, het gezicht scheef trekt en/of acute problemen ontstaan met spreken. Zo'n 25 procent van de mensen die een CVA hebben gehad, ontwikkelt op den duur vasculaire dementie.
Vasculaire dementie ontstaat doorgaans tussen de 65 en 75 jaar. Patiënten met vasculaire dementie zijn vaak mensen die al jarenlang bekend zijn met hypertensie (te hoge bloeddruk), diabetes (suikerziekte) of hart- en vaataandoeningen. Soms hebben ze in het verleden al een herseninfarct of bloeding doorstaan.

Symptomen
Vasculaire dementie veroorzaakt, net als alle vormen van dementie, stoornissen in het cognitief functioneren, die per persoon kunnen verschillen afhankelijk van het gebied en de grote van het gebied dat beschadigd is.
In het beginstadium van vasculaire dementie zijn een vertraging in denktempo en taalproblemen het meest opvallend. Door de vertraging in het denken komt informatie veel sneller binnen dan de hersenen aankunnen. Hierdoor gaat er veel informatie verloren en kan betreffende persoon bijvoorbeeld niet meer goed mee doen in een groepsgesprek, of een film niet meer goed volgen of het duurt veel langer eer hij reageert op een vraag.
Soms zal het opvallen dat ook het spreektempo is vertraagd en de persoon heel onduidelijk praat. Daarnaast kan er sprake zijn van woordvindproblemen, alsook moeite met lezen of schrijven van taal, begrijpen van wat anderen zeggen en het opvolgen van instructies.
Regelmatig worden ook stoornissen gevonden in het uitvoeren van handelingen, het nemen van initiatief en logisch denken. Hierdoor zal het gaan opvallen dat betreffende persoon moeite heeft om meerdere dingen tegelijk te doen. Daarnaast zal hij meer en meer moeite hebben met dingen die voorheen gemakkelijk gingen, zoals het betalen van rekeningen, het bedienen van apparatuur, een kaartspel of andere handelingen.

Andere mogelijke problemen betreffen lichamelijke symptomen zoals het ontstaan van visus- evenwichtsproblemen, duizeligheid, slappe armen of benen, tremoren, snelle schuifelende looppas en/of verminderde controle over urine/blaas. Er kan tevens sprake zijn van verwardheid en onrust (die 's nachts kan verergeren).

Bij vasculaire dementie komen stemmingswisselingen (bijvoorbeeld perioden van somberheid of prikkelbaarheid) frequent voor. Dit is vaak tweeledig. Enerzijds kan somberheid het directe gevolg zijn van beschadiging in het gebied dat de emoties regelt. Anderzijds kunnen stemmingswisselingen ook optreden doordat de persoon moeite heeft met zijn ziekteproces. Het tragische bij vasculaire dementie is namelijk dat de mensen zich langer bewust zijn van hun achteruitgang dan bijvoorbeeld het geval is bij de ziekte van Alzheimer. Het feit dat men zo lang de eigen achteruitgang bewust meemaakt, leidt soms tot gevoelens van somberheid en angst.
Geheugenstoornissen en problemen met orienteren zijn bij vasculaire dementie in eerste instantie veel minder opvallend dan bij de ziekte van Alzheimer. Zij treden wel in toenemende mate op, maar doorgaans in een wat later stadium.

Beloop
Vasculaire dementie begint vaak plotseling, maar het begin kan ook geleidelijk zijn. Het verloop is vaak grillig, dat wil zeggen dat iemand die lijdt aan vasculaire dementie doorgaans trapsgewijs achteruit zal gaan. Na de eerste plotselinge achteruitgang, blijft de persoon een tijdlang stabiel, waarna er een periode volgt van duidelijke achteruitgang. Vaak is dat vanwege een volgende hersenbloeding, waarna er weer een periode van redelijke stabiliteit volgt, en dan weer een periode van meer achteruitgang (treetje lager), enzovoorts. Mensen met vasculaire dementie hebben als het ware 'goede' en 'slechte' dagen.

Preventie
Vasculaire dementie is, net als alle vormen van dementie, een progressieve aandoening hetgeen inhoudt dat herstel niet mogelijk is. Door één of meerdere herseninfarcten is immers een stuk hersenweefsel definitief verloren gegaan. Vanaf het moment dat de ziekte intreedt zal er daarom een proces van verlies van cognitief functioneren beginnen.
Aangezien er nog geen behandeling bestaat die leidt naar genezing van vasculaire dementie, is preventie van de aandoening van groot belang. Behulpzaam hierbij is het om een dusdanige levensstijl aan te nemen met voldoende lichaamsbeweging en een verantwoord dieet. Dit kan inhouden: gewicht verliezen, het gebruik van verzadigde vetten verminderen, lichaamsoefeningen doen, stoppen met roken en alcoholgebruik matigen. Hierdoor kan worden getracht om de risicofactoren die samenhangen met vasculaire dementie, hart- en vaatziekten, hoge bloeddruk en diabetes zoveel mogelijk terug te dringen.
Bij mensen die reeds lijden aan bovengenoemde aandoeningen, die een risicofactor zijn voor vasculaire dementie, zal de behandeling door een arts zich richten op het voorkomen van (meer) herseninfarcten. Hiertoe worden hoge bloeddruk (hypertensie) en suikerziekte (diabetes) met medicatie behandeld.

Milangela Plate is psycholoog/gerontoloog. Email: milangela.plate@takecare.an

Gezondheid & Recht

Rechtmatigheid van fluoride in ons drinkwater

Eén van de constitutioneel verankerde grondrechten in ons land is het recht van de burger op onaantastbaarheid van zijn lichaam. Ingevolge artikel 11 van de Staatsregeling van Curaçao (StReg) heeft eenieder, behoudens bij of krachtens landsverordening te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.

Tekst: Fred Wiel

Blijkens de bij de Staatsregeling van Curaçao behorende Memorie van Toelichting, gaat het bij het recht op onaantastbaarheid van het lichaam om het recht op afweer van invloeden van buitenaf op het lichaam. Het bevat - volgens deze toelichting - twee terreinen: het recht te worden gevrijwaard van schendingen van en inbreuken op het lichaam door anderen en het recht zelf over het lichaam te beschikken.
Men kan dus stellen dat onze grondwetgever het individueel/lichamelijk gerichte zelfbeschikkingsrecht als zodanig uitdrukkelijk als een grondrecht van de burger in onze autonome rechtsorde heeft erkend. In beginsel mag men dus een medeburger in lichamelijk opzicht geen stof (bijvoorbeeld een medicijn) toedienen zonder diens uitdrukkelijke toestemming (horizontale werking van het grondrecht), tenzij er sprake is van beroep op een noodtoestand. Dit geldt in veel sterkere mate voor de overheid jegens de burger (verticale werking van het grondrecht); de fundamentele rechten en vrijheden van de mens gelden immers voornamelijk voor de verhouding tussen de overheid en de burger.
Op grond van de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en die van de Hoge Raad (HR) kan de overheid niet zonder wettelijke grondslag (volgens EHRM in materiële zin) dit fundamentele recht van de burger aantasten en volgens de HR is hiervoor zelfs specifiek vereist een wet in formele zin (voor wat betreft Curaçao alsdan een landsverordening). Onze Staatsregeling vereist dat laatste trouwens zelfs uitdrukkelijk in artikel 11, waar zij voornamelijk dit recht specifiek heeft afgescheiden en gedenomineerd als een grondrecht, dus een fundamenteel recht dat als zodanig in de constitutie is verankerd.

In onze rechtsorde kan vervolgens worden geconstateerd dat in de preambule of considerans van de 'Landsverordening Drinkwater' (P.B. 2006 no. 37) weliswaar de volksgezondheid als doelstelling van de regeling wordt genoemd maar dat tot die doelstelling slechts gerekend wordt de bescherming van de gebruiker van voor menselijke consumptie bestemd water tegen mogelijk schadelijke gevolgen ingeval van verontreiniging van dat water.
Aannemelijk is dan dat een bij lagere wetgeving (Lb) gegeven voorschrift tot toediening van fluoride aan het reguliere drinkwater van de burger op Curaçao slechts dan op genoemde landsverordening zou kunnen worden gestoeld indien de betreffende fluoride-concentratie in het drinkwater een reinigend effect of een verontreinigingwerend effect op het drinkwater zou hebben. Die effecten heeft fluoride echter niet.
De bepaling betreffende de toevoeging van fluoride aan het drinkwater is vastgesteld bij het 'Landsbesluit kwaliteit drinkwater' (P.B. 2006, no.72) dat krachtens artikel 12 van de

Landsverordening Drinkwater is gegeven; zij bevat dus een onderwerp dat niet valt onder de in de preambule aangegeven werkingssfeer van de Landsverordening Drinkwater. Gesteld kan daarom worden dat de formele wetgever (die van de landsverordening) dat uitvoeringsvoorschrift (de Lb-bepaling) niet heeft beoogd en dat het voorschrift derhalve niet op genoemde landsverordening gestoeld behoort te zijn. In het bijzonder kan dan gesteld worden dat de lagere wetgever (de Lb-wetgever) niet bevoegd was de betreffende Lb-bepaling ter zake van fluoride op grond van genoemde landsverordening uit te vaardigen en dat hier derhalve sprake is van strijdigheid met de algemene beginselen van behoorlijke regelgeving en wel sprake van onzorgvuldige regelgeving.
Een eigen bestaansrecht, buiten een landsverordening om, heeft een dergelijk grondrechtbeperkend voorschrift overigens ook niet. Als formele grondslag voor zulk een beperking verlangt artikel 8 EVRM immers een wet - conform het EHRM een wet in materiële zin (zoals een Lb) - en verlangt daarenboven artikel 11 van onze Staatsregeling zelfs een landsverordening.
In ieder geval, uit het vorenstaande moge blijken dat voor de rechtmatigheid van een door de overheid uit te oefenen bevoegdheid tot het maken van inbreuk op het recht van de burger op de onaantastbaarheid van zijn lichaam, hetgeen zou kunnen bestaan uit het doen toedienen van een stof in het lichaam van de burger door middel van het reguliere drinkwater, specifiek een wet in formele zin is vereist, derhalve dat daarvoor naar onze rechtsorde een landsverordening is vereist.
Dezelfde bevoegdheidsbeperking geldt voor een medeburger of een rechtspersoon (zoals Aqualectra NV) jegens de burger.
Blijft verder nog de vraag overeind of de bij het 'Landsbesluit kwaliteit drinkwater' voorgeschreven of de anderszins toegelaten concentratie van fluoride in onze drinkwater gevaarlijk is voor de gezondheid van volwassenen en/of kinderen in onze samenleving.
Als die gevaarlijkheid overtuigend aantoonbaar mocht zijn, zou de betreffende bepaling van het landsbesluit in strijd kunnen worden geacht ook met het bepaalde in artikel 12, eerste lid, van genoemde Landsverordening Drinkwater die van een hogere orde is. Genoemd artikellid bepaalt namelijk dat het drinkwater geen stoffen mag bevatten in hoeveelheden of concentraties die gevaar kunnen opleveren voor de volksgezondheid.
Het laat zich onder de huidige omstandigheden evenwel niet aanzien dat de in kwestie zijnde, voorgeschreven fluorideconcentratie (i.c. 1.5 mg/l) in het drinkwater ontegenzeglijk gevaarlijk is voor de menselijke gezondheid; het antwoord op de vraag in hoeverre die concentratie de gezondheidsnormen al of niet overschrijdt zal nog uitgezocht moeten worden, met medeneming in het onderzoek van het bestaan van andere, voor de menselijke consumptie openstaande bronnen van fluoride dan die van het leidingwater.
Deze kwestie ware daarom hier buiten verdere beschouwing te worden gelaten.

Een wettelijk voorschrift van lagere orde dan een landsverordening, zoals een landsbesluit, die een bepaling inhoudt die de toediening voorschrijft van een stof in het lichaam van de burger maar die in dat opzicht niet specifiek op een landsverordening berust en die derhalve, wat die

bepaling betreft, in strijd is te achten met het bepaalde in artikel 11 van de Staatsregeling, is onrechtmatig. Een stuk wetgeving mag immers niet in strijd zijn met wetgeving van hogere orde.
In ieder geval zou de eventuele strijdigheid van het betreffende voorschrift (de Lb-bepaling) met een wettelijke regeling van een hogere orde (in casu de Staatsregeling) door een rechter moeten worden vastgesteld. Het betreft hier immers een toetsing aan een grondrechtelijke bepaling.
De vraag is welke rechter daarvoor zou moeten worden geadieerd.
Hiervoor komt niet in aanmerking de LAR-rechter omdat de LAR alleen tegen een schriftelijke 'beschikking' beroep openstelt en wel terzake dat de beschikking in strijd is met een algemeen verbindend voorschrift of een algemeen rechtsbeginsel danwel een algemeen beginsel van behoorlijk bestuur (een 'beschikking' is een besluit dat niet van algemene strekking is, met inbegrip van de (fictieve) afwijzing van een aanvraag daartoe).
Blijft over de gewone (civiele) rechter. Deze zou wel in dit verband geadieerd kunnen worden maar dan in het kader van een civiele actie, doorgaans een onrechtmatigedaadsactie. Daarvoor zou financieel nadeel als gevolg van de toepassing van het betreffende voorschrift aangetoond moeten worden, bijvoorbeeld kosten gemoeid met de individuele wering of vermijding van fluoride in het eigen drinkwater.
In het algemeen geldt dat de gewone rechter voor zijn rekening de beoordeling van een overheidsgedraging kan nemen die niet als beschikking is aan te merken, zoals alle andersoortige besluiten, wettelijke voorschriften, privaatrechtelijke overheidshandelingen, feitelijke handelingen of omissies. Die gedraging kan dan in beginsel door de gewone rechter worden getoetst aan het geschreven en het ongeschreven recht, dus in ieder geval aan direct werkende verdragsbepalingen, wettelijke regelingen, algemene rechtsbeginselen en algemene beginselen van behoorlijk bestuur.
In het algemeen geldt ook dat de rechter een bepaling van de lagere wetgever (dan de formele), die in strijd is met een hogere regeling of met een internationaal verdrag danwel met een algemeen rechtsbeginsel, onverbindend zou kunnen verklaren. Zo zou de bepaling uit het 'Landsbesluit kwaliteit drinkwater', die de toevoeging van fluoride aan het drinkwater voorschrijft, door de gewone rechter in een rechtsgeding onverbindend kunnen worden verklaard.
Ingevolge de jurisprudentie van de Hoge Raad levert de onverbindendheid van een wettelijke bepaling wegens strijd met een hogere regeling een onrechtmatige daad op en roept derhalve een schadevergoedingsplicht in het leven. De overheid kan dus met het produceren van lagere wetgeving een onrechtmatige daad begaan, hetgeen ook het geval lijkt te zijn met de Lb-bepaling betreffende de toevoeging van fluoride aan het drinkwater. Aangezien het hier niet een beschikking betreft maar een landsbesluit houdende algemene maatregelen (Lb-ham) kan hieromtrent niet de LAR-rechter maar de gewone (civiele) rechter worden geadieerd.
Op grond van de notie betreffende de horizontale werking van het onderhavige grondrecht zou men overigens ook de rechtspersoon, belast met de distributie van leidingwater, in rechte kunnen aanspreken wanneer zij fluoride aan het drinkwater in strijd met onze grondrechtelijke normen mocht hebben toegevoegd.

Gegeven het vorenstaande zou de zich tegenwoordig afspelende discussie over de toevoeging van fluoride aan het drinkwater voorlopig alleen tot de sfeer van volksgezondheid beperkt kunnen worden en daarbij geconditioneerd worden door de behoefte eerstens aan een onderzoek naar de normale consumptie van fluoride door de gemiddelde burger, mede uit andere bronnen dan het leidingwater. Daarna zouden de juridische aspecten van deze kwestie beter aan bod kunnen komen.

Rensley Victoria:
Doorbijter met hart van goud

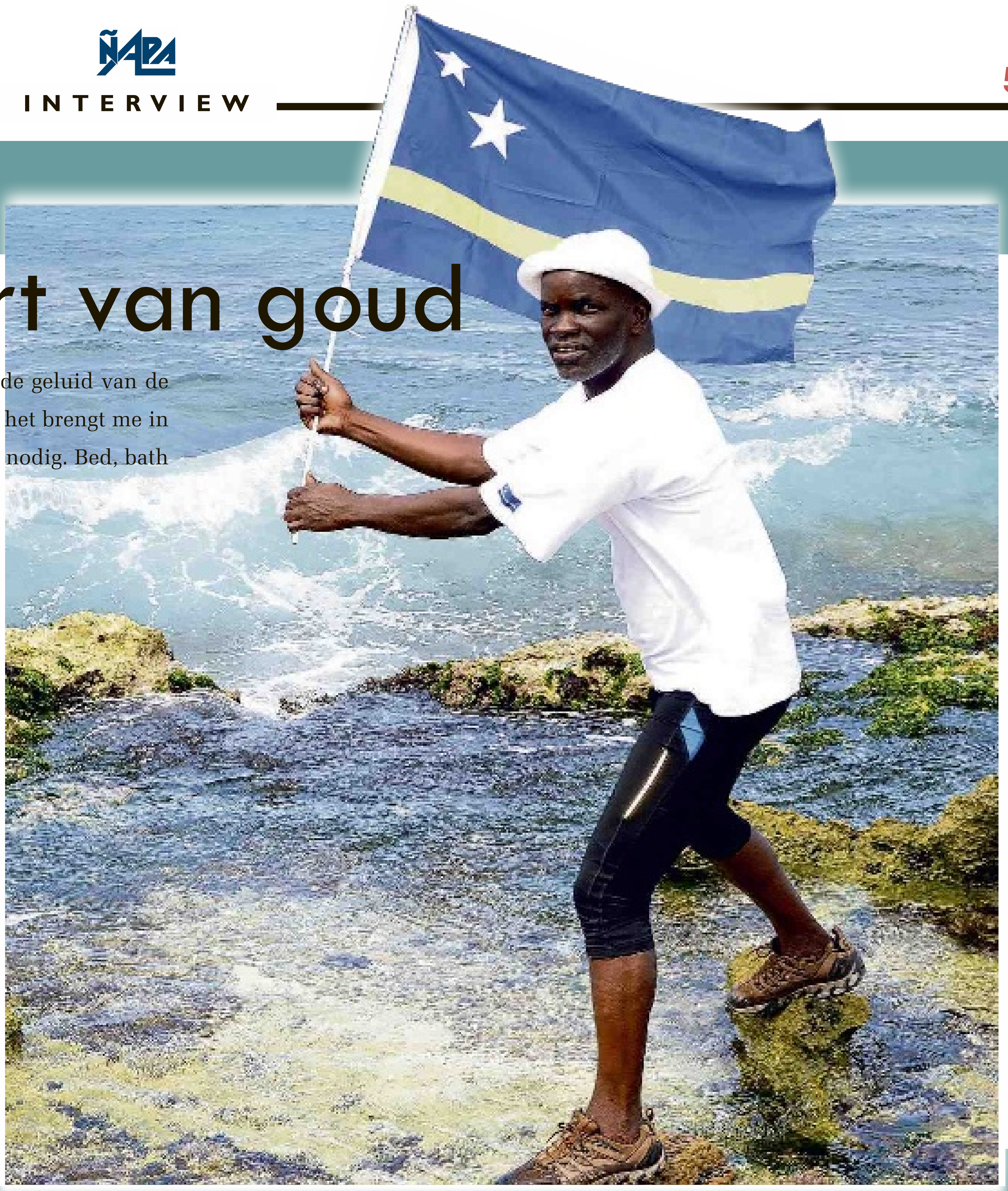

Hij wilde per se aan zee praten. Dichtbij het rustgevende en indringende geluid van de branding. Daar waar zijn roots liggen. “Mijn hoofd wordt er helder van, het brengt me in balans en ik kan er mijn emoties uiten. Ik heb ook geen materiële zaken nodig. Bed, bath and bread, that’s it”, zegt hij. Die ‘hij’ is Rensley Grigorio Victoria.

Tekst: Marja Berk Foto: Ken Wong

De zee is volgens hem onderdeel van de cultuur van Curaçao en inspireert hem. Zijn doelen in het leven kan hij kort maar krachtig verwoorden: “vrede, eenheid, balans tussen de mensen.” Het is ook de reden dat hij dit jaar voor de zevende keer naar Nederland afreist. Wat hij daar gaat doen? “De Vierdaagse van Nijmegen lopen.” De vraag hoe dat te rijmen valt met zijn doelen, beantwoordt hij met groot enthousiasme. “Ik draag op deze manier Curaçao op een positieve manier uit en vraag tegelijkertijd aandacht voor projecten en doelen die hier verwezenlijkt moeten worden.”

Het valt me op dat hij een stokje bij zich draagt. Als ik nieuwsgierig vraag waar dat stokje voor is, tovert hij grijnzend de vlag van Curaçao uit zijn rugzak. “Hiervoor, natuurlijk”, lacht hij. De vlag gaat altijd mee naar Nederland en Victoria vertegenwoordigt tussen de duizenden mensen die meelopen zijn eiland. Vorig jaar vroeg hij aandacht voor Nos Welita, het inmiddels vervallen bejaardentehuis, dat opnieuw werd gebouwd door Sandra Hay en haar team. Door het meelopen met de Vierdaagse, vergezeld door zijn opvallende vlag, kreeg Victoria al veel exposure voor ‘zijn’ projecten. Hij voelt zich zeer nauw betrokken bij zijn eiland. “Als het goed gaat met Curaçao, gaat het goed met mij.” Tijdens de lange looptocht maakt hij veel contact met mensen en iedereen is geïnteresseerd in het waarom. Maar ook op het eiland loopt hij regelmatig van Oostpunt naar Westpunt, waarbij hij regelmatig de wijken induikt. Het valt hem daarbij op dat Curaçao ‘best wel’ smerig is. Hij vindt dat vreselijk. Victoria probeert mensen te overtuigen van de schoonheid van hun geboortegrond en vindt dat het eiland veel schoner kan. Als mensen zich maar bewust zijn van de noodzaak de troep weg te gooien. Ik snap wat hij bedoelt. Het prachtige strookje strand waar we zitten laat een veelvoud aan plastic tasjes, lege blikjes en flessen zien. Victoria nam dan ook contact op met Selikor en probeert in samenwerking met het bedrijf ‘op een laagdrempelige manier’ Curaçao schoon te houden. Voor dat doel startte hij om te beginnen een campagne in zijn eigen wijk Nieuw Nederland. “Samen met de bewoners kom ik in actie en hebben we de straten helemaal schoongemaakt. Zij worden verder gestimuleerd het ook schoon te houden.” Als dat allemaal lukt wordt er een straatprijs uitgeloofd. Zo wordt er een stimulerend competitie-element aan verbonden. De gedrevenheid van Victoria zorgde ervoor dat hij een stichting in het leven riep: Fundashon Nieuw Nederland Nobo. Het hoofddoel van de stichting is de schoonmaak van het eiland, cultuurbehoud en het verbinden van mensen. “Binnenkort wordt er een projectbureau opgezet waarbij welzijn voor de jeugd centraal staat. Er zal een onderzoek starten waarbij in kaart wordt gebracht hoe de gezinssamenstelling is, de grootte van het inkomen. Tevens wordt mensen duidelijk gemaakt dat zij gezonder moeten eten, vooral ouderen.” Victoria neemt een voorbeeld aan het Nederlandse ‘Tafeltje Dekje’, een maaltijdservice waarbij de maaltijd aan huis wordt bezorgd. Gezond, in balans en voor een lage prijs. Inmiddels wordt er gesproken met een organisatie die deze maaltijden zou kunnen verstrekken.

Er zijn veel stichtingen op Curaçao. Waarom wordt er niet beter samengewerkt? Na deze vraag stokt de woordenstroom van Victoria en kijkt hij voor zich uit. De branding is even het enige geluid. De blauwe zee eindigt in witte schuimkragen. Zij nemen het antwoord mee. “Plataforma Punda is een overkoepelend orgaan met betrekking tot stadsdistricten. De stichting heeft als doel iedereen aan elkaar te koppelen. We hebben gesprekken met hen gevoerd om zo tot meer samenwerking te komen.” Victoria is volgens eigen zeggen een progressief man. “Ik ben opgevoed met een vrije geest en vind dat mensen zelfredzaam moeten zijn. Niet afhankelijk van een ander. Dat komt hier nog veel voor, het zit in de genen. De oorsprong daarvan kan je zelf ook wel verzinnen”, grinnikt hij. Volgens Victoria ontbreekt het veel Curaçaoënaars aan zelfkritiek. “Je moet structuur verzinnen om je leven uit te zetten, maar velen nemen een afwachtende houding aan. Dat is niet goed, er wordt geen actie ondernomen. Naar mijn mening heerst er ook een standpunt dat de wereld ons nodig heeft. Dat is helemaal niet zo. Wij hebben de wereld nodig, wij zijn daarvan afhankelijk. Daarin mag Curaçao zich best kwetsbaar opstellen, hoor! “

Rensley Victoria heeft zich niet echt bewust geprofileerd, maar krijgt regelmatig media aandacht van de grote zenders in Nederland. Daarbij gebruikt hij zijn positiviteit om zijn eiland onder de aandacht te brengen. Uiteraard heeft hij een rol gespeeld in ‘Tula, the Revolt’ waarbij hij in maar liefst 28 opnames voorkomt. “Het was heel goed om mee te werken aan deze film en op die manier onze historische cultuur onder de aandacht te brengen.” Maar hij is er ook van overtuigd dat we in het hier en nu leven en verder moeten. “Ik streef naar een eenheid, samen sterk zijn, elkaar steunen!” Daarbij vindt hij het noodzakelijk om open-minded te blijven. Saamhorigheid staat bij hem hoog in het vaandel. Het is de reden dat hij samen met een compagnon een mars organiseerde voor de Chinezen en de overvallen waar zij met regelmaat het slachtoffer van zijn. “Mensen, en ikzelf ook, putten kracht uit zo’n mars. Ook de nabestaanden van de slachtoffers liepen mee. Ik vind dat zó moedig. Dat je in staat bent in al je verdriet op deze wijze een vuist te maken, bewonderenswaardig!” Victoria verafschuwt de criminaliteit op het eiland. “Je hebt natuurlijk overal ter wereld criminaliteit, die valt niet uit te roeien. Maar op Curaçao, een relatief kleine gemeenschap, zou het toch beheersbaar moeten zijn. Je zou in gesprek moeten gaan met de daders en hen confronteren met wat zij een ander hebben aangedaan. Vragen hoe zij het zouden vinden als hen dat overkwam. Confronteer ze maar!” Zou dat helpen? “Absoluut! Je moet ze confronteren met de realiteit en ze laten nadenken.” Hij vindt dat er op een gemoedelijke wijze in opstand gekomen moet worden. Hij haat geweld en heeft dientengevolge twee keer problemen gehad als dienstweigeraar. Hij vertikte het. “Ik geloof niet in geweld. Als mens moet je met elkaar in gesprek gaan over wat de problemen zijn en hoe ze ontstaan. Waar begint de criminaliteit?” Via dit onderwerp komen we op de hang naar macht en materieel gewin dat in de mens schuilt. “Dat is eigenlijk een gevoel van tekortkoming”, aldus Victoria. “Het is de neiging een ander te onderdrukken en dat komt ergens vandaan. Wie streeft naar macht is eigenlijk zelf een loser”, schatert hij.

Fundashon Nieuw Nederland Nobo komt dus op voor de minderbedeelden. Maar hoe maakt hij het onderscheid? “Je moet het in een groter geheel zien”, antwoordt hij. “Kijk, ik zal een voorbeeld noemen. Er was ooit een grootgrondbeztitter die stukken grond verhuurde. Hij overleed en de overheid pikte een groot deel van die grond in. Ik heb toen alles in het werk gesteld en ben met een notarieel-juridisch adviesbureau in gesprek gegaan om het recht van die mensen te beschermen. Gratis. Het is monnikenwerk. Je moet veel geduld hebben en opgewassen zijn tegen de gevestigde orde.”

Terug naar de Vierdaagse van Nijmegen. De reis naar Nederland en het verblijf aldaar kost geld. Hoe komt hij aan dat geld? “Er zijn particulieren die mij ondersteunen, maar ik heb ook de Chata (Curaçao Hospitality and Tourism Association) gevraagd haar steentje bij te dragen. Het is een goede promotie voor Curaçao en onze prachtige natuur.” Victoria is bovendien in gesprek met de makers van Tula in Nederland. Tijdens de tocht zou hij mede de film op een uitstekende wijze kunnen promoten. “De Vierdaagse heeft enorm veel deelnemers en kijkers en zou dus een mooi instrument voor die promotie kunnen zijn.” Een goede bekende van hem is Ronald Plasterk, de huidige minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Victoria werd door hem aangesproken tijdens een evenement in Nederland. Plasterk tikte hem op de schouder en zei: “Ik ken u.” “Waarvan dan?” was de wedervraag van Victoria. “U loopt toch altijd de Vierdaagse.” Het was in de tijd dat Plasterk beroepshalve nog niets met Curaçao te maken had. In een gesprek dat volgde bekende hij: “Als ik ooit minister wordt, dan graag van Koninkrijksrelaties.” Ze kwamen elkaar weer tegen tijdens de begrafenis van Helmin Wiels. Plasterk herkende Victoria onmiddellijk en vroeg hem in Nederland te komen bezoeken als hij weer de Vierdaagse liep. Uitstekend voor Curacao en Victoria voldoet graag aan dit verzoek. “Maar ik doe niks!” roept Victoria uit “Ik ben niet bewust uit op naamsbekendheid. Zie mij als een instrument. Maar als dit contact ons verder kan helpen, graag natuurlijk. Het komt gewoon op mijn pad!” Dat laatste is letterlijk te nemen.

In 2012 organiseerde hij een tocht opgedragen aan Elis Juliana. “Het is de grote dichter van Curaçao en hij komt bij mij uit de buurt. Via de media heb ik mensen opgeroepen hieraan deel te nemen. Maria Liberia-Peters was er ook. Ze zou maar even blijven, maar dat werd negen uur. Van de tour heb ik eigenlijk een dialoog gemaakt door de aanwezigen mij te laten vertellen wie Elis Juliana is. Veel deelnemers waren al op leeftijd en dat leverde geweldige autenthieke verhalen op!” Bijna het einde van het gesprek. Het is jammer dit idyllische plekje te moeten verlaten, maar je kunt er niet eeuwig blijven zitten. Met een ferme handdruk nemen we afscheid. Daar gaat hij, met de vlag van Curaçao over zijn schouder. Een doorbijter met een hart van goud en een niet-aflatende energie. Vanaf 16 tot 19 juli zal hij weer met verve zijn eiland promoten, deze Mr. Positivo.

Lodewijk Daniël Gerharts

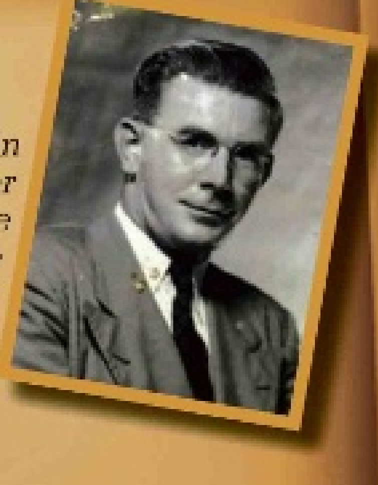

Lodewijk Daniël Gerharts, geboren in Nederland in 1901, kwam in 1926 naar Curaçao en vestigde zich in 1931 op Bonaire. 'Mijnheer LD' was een pionier op velerlei gebied in de jaren rond de Tweede Wereldoorlog. Zo opende hij de eerste elektriciteitscentrale, de eerste bioscoop, de eerste bakkerij en het eerste toeristenhotel, Zeebad, in het voormalige interneringskamp uit de oorlog. Het is dit jaar, op 31 oktober, 30 jaar geleden dat hij overleed (1983). In de jaren daarvoor had hij zijn memoires met een 'schrijfmachine' aan het papier toevertrouwd. Hierbij volgt daaruit een hoofdstuk, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Hugo Gerharts.

De eerste bakkerij in 1937

Te Bonaire was in de jaren dertig van de vorige eeuw geen moderne bakkerij. Brood werd gemaakt door enkele tientallen baksters in kleine hoeveelheden, die in de buurt van de woning werden verkocht.

Het brood was niet bijzonder goed omdat het meel dat gebruikt werd een goedkope soort was, van zomertarwe gemaakt. Het was zeer geschikt om een zogenoemde repa (sic) te maken, een hard plat koekje, maar smakelijk brood kon er met de beste wil van de wereld niet van worden gemaakt.

In 1937 hoorde ik dat de Fraters van Scherpenheuvel, die tot dan eigen brood maakten, waren overgegaan tot het kopen van brood bij een van de Curaçaose bakkerijen, die een moderne bakkerij had en uitstekend brood leverde. Ik vroeg of ik de oven, die niet meer gebruikt werd, kon kopen en ik kreeg hem voor een zeer lage prijs. Doch het was een electrische oven van Zwitsers fabricaat en electrische stroom om zo’n oven, die veel kilowatt nodig had, was er nog niet. Ik kocht bij de firma Martijn een brander, die in de ovenmond kon worden gestoken en die de ovenwand dus van binnen heet maakte, in plaats van buiten met electrische elementen achter de metalen platen. Zodra de gewenste temperatuur bereikt was, werd de ovendeur gesloten. De hitte bleef lange tijd voldoende voor het bakken, zo hoopte ik.

Meel werd gekocht van de firma Capriles; bakplaten, bakvormen, een mengmachine en andere attributen werden aangeschaft en we konden gaan bakken. Maar hoe bak je eigen1ijk brood? Ik had een boekje besteld, waarin verteld werd hoe men allerlei soorten brood kon maken. Gist was een belangrijk element, dat wist ik wel.

Dus op een avond, om 12 uur, ging ik aan de slag. Aan de hand van het boekje werden alle ingrediënten gemengd. Het deeg werd op een tafel gelegd en onderging alle bewerkingen die voorgeschreven waren. Om 4 uur gingen de platen en vormen in de oven en na een half uur was het brood klaar. Tenminste, dat dacht ik zo in mijn onschuld. De broden, die 10 à 12 cm. hoog moesten zijn, hadden het niet verder gebracht dan 4 cm. Als ze rond waren geweest hadden ze misschien bij baseball gebruikt kunnen worden.

Ik deed mijn baksel in een cartonnen doos en sloop naar de kust. Keek links en rechts of er iemand te zien was en hup, daar ging mijn eerste baksel de zee in als vissenvoer.

Maar langzaam leerde ik het vak. Nam een paar jongens in dienst en we konden na korte tijd met de verkoop beginnen. Wij namen als wederverkoopsters de vrouwen in dienst, die tevoren brood bakten en die behoefden niet meer ‘s nachts op te staan en kregen ‘s morgens vroeg het gebakken brood thuisbezorgd. Voor hun diensten ontvingen zij 10 procent.

Toen we de winkel bouwden, thans de supermarket, werd het gebouw in drieën verdeeld. Links het magazijn, rechts, aan de straat, de winkel en achter de winkel de bakkerij. Baas metselaar Nato Janga bouwde een oven van klinkers en vuurvast cement. De oven werd verwarmd door een oliebrander. De capaciteit van deze oven was enige malen groter dan van de oude electrische oven.

Tot 1965 hebben we daar gewerkt. We hadden toen reeds, inclusief de chauffeurs die voor distributie van het brood zorgden, een man of l2 in dienst.

Ons brood was overal bekend. Venezolanen namen zakken vol naar huis mee! We kochten het beste meel uit Canada dat te krijgen was. Reinheid was dringend voorgeschreven. Van de Centrale Regering kregen we een pluim als de schoonste en mooiste bakkerij van de eilanden.

Inspiratie

Kunst van hogerhand

De meeste kunstenaars signeren hun werk met hun naam, maar niet Wendell Thielman. Een groot deel van zijn schilderijen signeert hij met 'Inspired by God', zijn andere werk met 'Wenchi'.

Wendell Thielman is een van de 21 Curaçaose kunstenaars die tot 13 december in Galeria Kas di Kultura exposeren onder de naam 'Arte pa Libertat' geopend. De tentoonstelling is samengesteld door de kunstenaars onder begeleiding van Helen de Haas. De expositie behoort tot de reeks activiteiten die Stichting Arte'99 pa Libertat samen met Mon Art Gallery, Gallery Alma Blou, Bloemhof, het Maritiem Museum, het Curaçaosch Museum en Naam organiseert ter ere van 150 jaar afschaffing van de slavernij op Curaçao. .

Tekst: Victorine Stille

Thielman schaart zichzelf onder de groep prophetic artists. Op Curaçao is Thielman, zover hij weet, de enige 'profetische' kunstenaar, maar het is een wijdverbreide stroming, met name in Amerika.

Prophetic artists gaan ervan uit dat God hen inspireert tot het maken van een kunstwerk met een boodschap van hogerhand.

Bijna iedere nacht krijgt Thielman verschijningen van 'boven' door in zijn droom, een soort visioenen. "Als ik opsta moet ik snel werken, om niet te vergeten wat ik heb gezien. Ik zet de droom eerst op in schets met de juiste kleuren. Ook die krijg ik door in mijn slaap. Daarna werk ik ze uit tot echte schilderijen. Met mijn schilderijen kan ik de profetie doorgeven aan de toeschouwers."

Inspired by God
Zijn prophetic art signeert Thielman altijd met 'Inspired by God'. "Het is het hart en de passie van God die ik op het doek zet. Ik vind het mooi als de toeschouwer de betekenis van het visioen meekrijgt, zo niet, dan vind ik het ook niet erg. Ik ben wel altijd bereid het uit te leggen, en meestal verklapt de titel ook wel iets."

Iedere zondag schildert Thielman in de kerk. Hij staat voor in de kerk, naast de voorganger, het koor en de dansers. Daar krijgt hij ook de visioenen door. Vaak heeft hij allang geschilderd wat de spreker later in zijn preek aanhaalt, zonder dat ze dat van te voren hebben afgesproken.
De kerkgangers kunnen zien wat hij schildert en aan het einde van de kerkdienst legt hij uit wat hij geschilderd heeft. "Het is soms best lastig om in die twee uur alles op het doek te krijgen, maar tot nu toe is me dat wel altijd gelukt." Niet zelden wordt na de kerkdienst het schilderij verkocht.

Naast zijn 'Inspired by God'-schilderijen, maakt Thielman stillevens. "Ik kan geboeid worden door één, enkel object, bijvoorbeeld een stoel of een huis. Ik probeer het altijd zo realistisch mogelijk weer te geven."

Luigi Pinedo
Voorbeeld voor zijn stillevens is de Curaçaose schilder Luigi Pinedo. "Ik houd van de eenvoud van de schilderijen en het kleurgebruik van Pinedo en probeer na te streven. Ik maak altijd dat ook in mijn eigen werk veel gebruik van gemengde kleuren en gebruik net als Pinedo de omgeving op Curaçao als mijn inspiratie."

Wenchi
Zijn stillevens signeert hij met Wenchi, een koosnaam van vroeger die hij nu als artiestennaam gebruikt.

Sirbi i proteha
In het dagelijks leven is Thielman politieagent. Het komt niet vaak voor dat hij iets schildert dat hij als politieagent meemaakt. Maar toch zijn het niet volledig gescheiden werelden voor hem. "Ik haal veel inspiratie uit het insigne van de politie. Het bestaat onder meer uit een zwaard. Het zwaard snijdt aan twee kanten, namelijk zorgen dat mensen zich aan de regels houden aan de ene kant en het beschermen van de burgers aan de andere kant. Daar kan je ook een religieuze uitleg aan geven. Het woord van God snijdt aan twee kanten. Hij kan je terechtwijzen, maar hij kan je ook helpen. En juist die boodschappen geef ik door met mijn prophetic art."

Mocht u Wendell Thielman een keer aan het werk willen zien, dan kan dat tijdens de kerkdiensten van de Crusaders Church op zondag van 10.00 tot 12.00 uur.

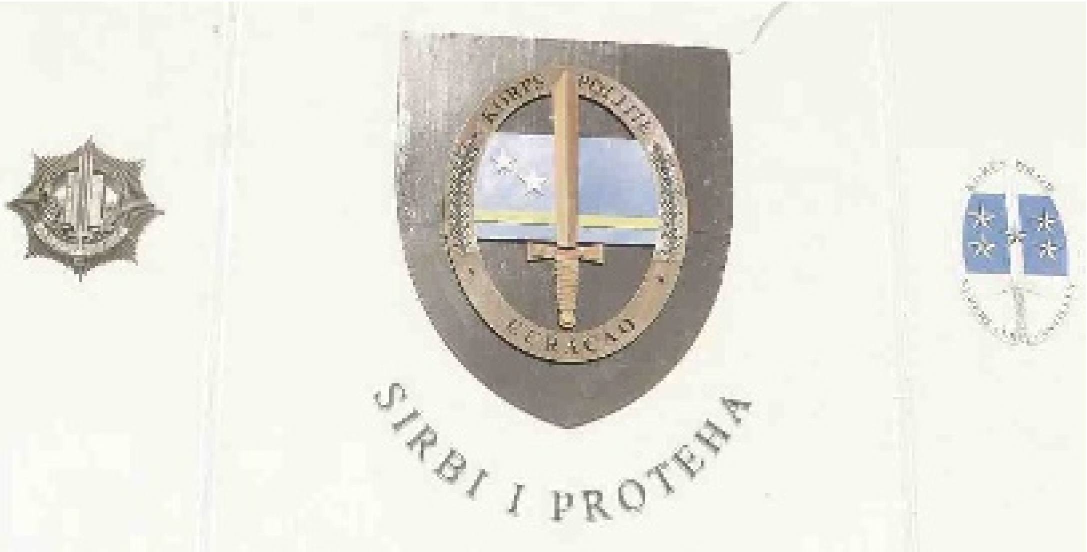

Wendell Thielman: "Ik haal veel inspiratie uit het insigne van de politie."

Culturele Agenda

Rondleidingen Ascencion

Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert donderdag 29 augustus een rondleiding door het fraai gerestaureerde en gemeubileerde landhuis. Vanaf 08.30 uur staat de koffie klaar. De beheerder brengt u op de hoogte van de bijzonderheden en wetenswaardigheden van het Landgoed Ascencion en de flora en fauna in het omliggende natuurgebied. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname 10 gulden p.p., koffie, cake en limonade bij aankomst inbegrepen. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 864 1950 of 5187265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com

Workshop gezichtsyoga

Zaterdag 7 september, van 13.30 tot 17.00 uur: het leren ontspannen en versterken van de spieren in het gezicht voor een jeugdige en vitale uitstraling. Oefeningen die de circulatie van het gezicht, het hoofd, de hals en hoofdhuid stimuleren, hetgeen het zuurstofgehalte in het bloed verhoogt wat weer goed is voor de lichaamscellen. De meeste deelnemers zien binnen een aantal weken resultaat met slechts elke dag vijf minuten gezichtsoefeningen. Voor informatie en inschrijving, neemt u contact op met Yvonne Martin.
De workshop kunt u volgen voor 80 gulden p.p. inclusief o.b.; info@yogacentrumcuracao.com ; www.yogacentrumcuracao.com; Yoga Centrum Curaçao NV, Kaminda Johan M. Statius van Eps 14; Mobiel +5999 5283029.

'Libertat' in Kas di Kultura

De tentoonstelling 'Libertat' in de Kas di Kultura Gallery bestaat uit werken van twintig kunstenaars die zich waagden aan dit onderwerp. Geen gemakkelijk onderwerp om dusdanig uit te beelden dat dat gevoel van 'vrijheid' ook bij de toeschouwer wordt opgeroepen. Het is toch wel een gevarieerde tentoonstelling geworden waarbij sterk naar voren komt dat iedere kunstenaar zijn/haar uiterste best heeft gedaan het begrip 'vrijheid' vorm te geven. Ook deze expositie staat in het teken van 150 jaar herdenking afschaffing slavernij, georganiseerd onder de noemer 'Kunst voor Vrijheid'. De deelnemende kunstenaars (enkelen met meer dan één werk) zijn: Anthonie Wijshijer, Audrey Leonora, Ericka de Groot, Gala Martinus, Garrick Marchena, Idamis van Berkel, Joan van Leeuwen, Lorraine Rosalia, Marianne Faydherbe, Merly Trappenberg, Morgaine Parris, Nadya Moron, Nataly Pas, Omar Sling, Pito Polo, Rugia Zimmerman, Sandra Leonora, Vivian Cornet, Wendell Thielman en Wendell Elisabeth.

Minister Jeanne-Marie Francisca van SOAW (midden) was woensdag ook naar de opening van Faces of Curaçao gekomen. Aan de muur hangen foto's van Mike Redman. Foto: Ken Wong

Kunstmuur Albert Heijn

Op de Kunstmuur bij Albert Heijn zijn tot 2 september de foto's te zien van Bea Moedt. Bekend is dat ze prachtige foto's maakt van Curaçao.

'Faces of Curaçao'

De expositie 'Faces of Curaçao' in Landhuis Bloemhof met tekeningen van Faranú en fotografie van Mike Redman is te bezichtigen tot 21 september. Deze expositie staat onder auspiciën van stichting Arte '99 en maakt deel uit van de activiteiten rond 150 jaar afschaffing van de slavernij. Het is een bijzondere tentoonstelling die geheel geïnspireerd is op de omgeving van Curaçao. Faces of Curaçao is een multidisciplinaire tentoonstelling waarbij 'kijken en erosie' twee belangrijke trefwoorden zijn. Participerende kunstenaars zijn de momenteel in Nederland voor 'kunstenaar van het jaar 2014' genomineerde Faranú van Curaçaose ouders en bekroond multidisciplinair kunstenaar Mike Redman. Faces of Curaçao is een project dat de nadruk legt op het kijken naar ogenschijnlijk algemene dingen. Het is een multidisciplinair project dat fotografie, beeldende kunst en video met elkaar verbindt. Deze tentoonstelling heeft in Rotterdam en New York mensen geïnspireerd en beide kunstenaars ontvingen later menig foto van bezoekers die op hun beurt ook overal gezichten in begonnen te zien. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Landhuis Bloemhof, Santa Rosaweg 6, naast Café Tap Maar In, 737-5775, info@bloemhof.an, www.bloemhof.an en Facebook: landhuisbloemhof.

Teatro Luna Blou

Grupo JAG presenteert 'Kortament'i orea na Gran Eskala', geschreven en geregisseerd door Juni Aniceta. Het verhaal gaat over een man die zijn mooie verhalen van deze man. Hij valt niet te stuiten. Maar wat zal er gebeuren wanneer te gaan met een keur aan vrouwen. Al deze vrouwen worden van de wijs gebracht door de vrouw bedriegt door vreemd zijn spel uit is en alles uitkomt? Entree: 27.50 gulden. Kaartjes verkrijgbaar bij Teatro Luna Blou. Zaterdag 24 augustus om 21.00 uur en zondag 25 augustus om 20.00 uur.

Nieuws op cultureel gebied? Stuurt u uw info zo spoedig mogelijk naar agenda.cultuur@gmail.com

Workshopkalender 2013-2014 Landhuis Bloemhof

Schilderen door observatie: Babette de Waele; 7 - 28 september van 10.00 tot 13.00 uur; 175 gulden voor 4 lessen.

Kunstgeschiedenis: de menselijke figuur in de kunst: Dominique Ebbeng;14 en 21 september van 09.30 tot 11.00 uur; 50 gulden voor 2 lessen.

Kunstgeschiedenis: David Hockney: Dominique Ebbeng; 19 en 26 oktober van 09.30 tot 11.00 uur; 50 gulden voor 2 lessen.
Artistiek meubel beschilderen: Babette de Waele; 2 november van 10.00 tot 16.00 uur; 125 gulden, lunch inbegrepen.

Basis acrylic schilderen: Dominique Ebbeng; 2 en 23 november van 10.00 tot 13.00 uur; 175 gulden voor 4 lessen.

Basis fotografie: Babette de Waele; 11 januari - 1 februari 2014 van 10.00 tot 13.00 uur; 150 gulden voor 4 lessen.

Performance fotografie: Dominique Ebbeng; 8 februari - 1 maart 2014 van 10.00 tot 12.00 uur; 100 gulden voor 4 lessen.

Collages: Marcel van Duijneveldt; 8 februari - 1 maart 2014 van 10.00 tot 13.00; 175 gulden voor 4 lessen.

Modelschilderen in de natuur: Henrica Houwen; 1 - 22 maart 2014 van 10.00 tot 13.00 uur; 175 gulden.

Gipsen beelden: Serena Israel; 15 en 22 maart 2014. (intro 14 maart) van 09.00 tot 13.00 uur.

'Mobiles' van kralen en recycled plastic: Michèle Russel-Capriles; 5 en 12 april 2014 van 10.00 tot 13.00 uur; 85 gulden tesamen.

Cement Reliëf: Serena Israel; 10 en 17 mei 2014 (intro 9 mei) van 09.00 tot 13.00 uur.

Collages: Marcel van Duijneveldt; 7 - 28 juni 2014 van 10.00 tot 13.00 uur; 175 gulden tesamen.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Landhuis Bloemhof, Santa Rosaweg 6, 737-5775 of info@bloemhof.an

Literaire Tertulia in het kader van 150 jaar afschaffing slavernij

‘De belevingswereld van de mens’

Met de herdenking van 150 jaar afschaffing van de slavernij en de realisering van de internationale film Tula, The Revolt, laait ook een discussie op over de weergave van Tula in de literatuur en in bovengenoemde film. Realistisch of niet, het gaat om de gevoelswaarde en wat de auteur wil vertellen, zo bepleit de Arubaanse dichter en letterkundige Henry Habibe, die een in het kader van de herdenking georganiseerde ‘Literaire Tertulia’ in Den Haag bijwoonde.

Tekst: Henry Habibe Foto: Otti Thomas

De panelleden Aart Broek, Jeroen Leinders en Ronny Martina kregen veel vragen uit de zaal.

Voor de ‘Literaire Tertulia’ werd een drietal sprekers uitgenodigd: Ronnie Martina, Aart G. Broek en Jeroen Leinders.

Martina beet de spits af met de volgende woorden: “In de rotsvaste overtuiging dat eens, zowel in mijn geboorteland als hier in Nederland, het ware geluid van de vrijheid werkelijk en uitbundig zal weergalmen, heb ik de kans om vandaag deze spreekbeurt te houden met genoegen aanvaard.” Hij benadrukte dat er feitelijkheden zijn die het behalen van de vrijheid bemoeilijken. Achttien jaar geleden, zei hij, was het niet ‘chic’ om een Tula-fan te zijn. Hij sprak van ‘de lange weg’ die door een groot aantal Curaçaoënaars ingeslagen werd. Het ‘Geluid van de Vrijheid’, zo eindigde Martina, is niet te verhullen. Het schalt onverbiddelijk door!

De tweede spreker, Aart Broek, besteedde aandacht aan de grote verdiensten van verschillende Curaçaoënaars. Als literatuurhistoricus had hij vanzelfsprekend een langere lijst met namen dan Martina. Hij deelde eerst een paar Papiamentstalige teksten uit (de ‘Cancion die Libertad’ uit 1863 en de ‘Canto di Pueblo’, geschreven bij het Gouden Jubileum van de ‘Emancipatie’ in 1919; bij de eerste hoorde een Nederlandse vertaling van Jules de Palm en Marie-Céline Hendrikse).

Vervolgens gaf Broek een uitgebreide beschouwing, waarbij een heel groot aantal auteurs de revue passeerden. Het publiek kreeg foto’s van bepaalde Curaçaose auteurs te zien. Er werd praktisch geen naam overgeslagen. Alleen die van pater Ludovicus Jansen ontbrak. Dat gaf Broek, naar aanleiding van een vraag uit het publiek, ook onmiddellijk toe. Men kreeg verder te horen dat auteurs als Joseph S. Corsen, Willem Kroon en Manuel Fraai ook in het ‘rijtje’ thuishoorden.

Met betrekking tot Slaaf en meester, door Carel de Haseth, meende Broek dat dit werk in het licht gezien moet worden van het zogenaamde ‘creoliseringsproces’. De criticus ging daarbij zo ver dat hij het woord ‘revolutionair’ in de mond nam.

De derde spreker, Jeroen Leinders, gaf een vlotte uiteenzetting over ‘hoe’ hij tot het maken van de film Tula, The Revolt was gekomen. Hij had een boek over de slavenopstand geschreven en op Curaçao onder anderen mensen als Pacheco Domacassé en Charles do Rego geraadpleegd.

Nuancering

Het door Broek gepresenteerd overzicht verdient enige nuancering. Het verdient alle lof dat de literatuurhistoricus zoveel informatie gegeven heeft. Maar het lijkt mij dat het accent hier en daar verlegd kan worden. Het komt misschien door het feit dat mijn literaire lens een tikkeltje anders gefocust is. Zo komt het mij voor dat het noemen van een schrijver als Willem Kroon bij de behandeling van het thema (in het kader van de slavenopstand) een overbelichting is. Deze auteur schreef namelijk in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Dat was een tijd waarin Tula nog gepresenteerd werd als een opstandige slaaf die een wrede en onverantwoorde opstand geleid had. Kroon was een auteur die het katholieke geloof hoog in het vaandel droeg. Zijn prozawerk had, over het algemeen, als strekking: solidariteit met arme mensen. Ook met de zwarten. Dat is een nobel en zeer rechtvaardig streven. Maar dat impliceert nog niet een aansporing om in opstand te komen.

In een tekst van pater Ludovicus Jansen (1845- 1921), die door Broek over het hoofd werd gezien, gaat het juist over de gruwelijke toestanden tijdens de slavernij. In zijn artikel, getiteld ‘For di tempoe di sclabitud’ (La Cruz, 1908), vindt men een beschrijving van een scène op de slavenmarkt. Het begint als volgt (ik vertaal): ‘Het was een trieste tijd waarin nog met slaven volgeladen schepen op Curaçao aankwamen, waarbij deze ongelukkige mensen publiekelijk verkocht werden, zoals men dat vandaag de dag met vrachtdieren doet’. Het jaar 1763 wordt door de pater genoemd. Dat was dus vóórdat de opstand, met Tula als leider, uitbrak.

Jansen schrijft verder (ik vertaal): ‘Begaan met hun lot liep hij [een fiskaal uit Aruba] langs toen één van de slaven op de grond viel omdat hij zo zwak was dat hij niet langer op zijn benen kon blijven staan. Toen de fiskaal dichterbij kwam zag hij dat de rug van de slaaf helemaal bebloed was en zijn handen en voeten vol wonden zaten…’ Pater Jansen was, blijkens deze beschrijving, begaan met het lot van de slaven. Dit blijkt ook duidelijk uit de woorden die hij koos. Hij had het over ‘un tempoe bien tristoe’ (zeer droevige/ trieste tijd) en over ‘hendenan desgraciado’ (ongelukkige mensen; later heeft het woord ‘desgraciado’ echter een negatieve betekenis gekregen). Maar impliceert zo’n beschrijving ook een oproep tot opstandigheid? Ik dacht van niet. Denk maar even aan de rol van pater Schink tijdens de opstand van 1795. Wilde de pater graag zien dat Tula tegen de blanke overheersers in opstand kwam?

Pierre Lauffer

Lauffer was (jaren veertig) lid van de Sint Thomaskring, een vereniging die zich bezighield met het bijbrengen van een katholieke levensopvatting. Deze kring was georiënteerd op de Nederlandse cultuur. Dat was uiteindelijk niet bepaald wat Lauffer voor ogen stond. Later werd hij daarom lid van de Jolly Fellows Society, waar men juist de eigen taal, cultuur en literatuur wilde bevorderen. Het was in die tijd dat hij het gedicht ‘Keho di katibu’ (De slaaf kreunt) schreef, waarin een slaaf, vanwege de gruwelijke afstraffing met de zweep, tegen de slavenopzichter zegt: ‘Aki un ratu mi ta rementá/ Ma mi alma lo plegabo’ (Nog even en ik barst en sterf/ Maar mijn geest zal je voor altijd blijven kwellen). Deze slaaf bedreigt zijn beul, voordat hij sterft. Hij reageert! Dat is toch een verschil met de door pater Jansen beschreven scène op de slavenmarkt in 1763, waarbij slechts medelijden opgewekt wordt. Ook in Lauffers ‘Balada di Buchi Fil’ (uit omstreeks 1963) gaat het om een opstandige slaaf. In zijn verhaal ‘Tula’ (uit Kwenta pa kaminda, ook jaren zestig), vertelt Papa Monchi, een oude plantageopzichter, aan zijn kleinkinderen hoe dapper Tula was. De verteller citeert Tula’s woorden: ‘Si e shonnan a maltrata nos, anto ta pasobra nan ta bobo’ (Dat de meesters ons mishandeld hebben komt doordat het stomme mensen zijn). Maar Tula waarschuwt ook: ‘Ta blo ora nos no tin otro moda, nos por uza arma’ (God straft ons als wij anderen doden; alleen wanneer het niet anders kan, zullen we naar de wapens grijpen). Tevens vertelt de oude plantagehouder dat de opstand op 17 augustus 1795 uitbrak, hoe Tula geweren uitdeelde, de slaven zodanig aanmoedigde dat zij de Hollandse soldaten aanvielen en deze tot een overhaaste vlucht gedwongen werden. Ook hebben de slaven in hun woede alle opslagplaatsen vernield en de maïs eruit gehaald. Zij hebben bovendien de gevangen genomen slaven verlost en een aantal huizen in brand gestoken. Tula was het hier niet mee eens. Hij zou daar spijt van gekregen hebben. Maar aan het eind was hij toch bereid om tot aan zijn dood te vechten. Als bekend wordt dat Frankrijk de strijd tegen Holland gewonnen heeft zegt hij: ‘Nederland bestaat niet meer. Nu regeert Frankrijk over ons (…) Als zij weigeren ons aan te horen, zullen we zeer zeker om onze vrijheid strijden, tot aan de dood!’ En zo besluit de verteller: ‘Op 3 oktober hebben ze Tula gedood. (…) Ze hebben hem op een kruis vastgemaakt en hem helemaal geradbraakt. Vervolgens hebben ze hem met fakkels brandwonden toegebracht in zijn gezicht. Ten slotte hebben ze zijn hoofd afgesneden. Maar Tula stierf als een echte man’.

Elis Juliana

Had Lauffer met zijn ‘Keho di katibu’ voor het eerst in de Papiamentstalige poëzie aandacht gevraagd voor de Curaçaose slaaf (Lauffers bundel Kumbu kwam in 1955 uit), Elis Juliana gaf in zijn gedicht ‘Historia di mi bieuwnan’ (Geschiedenis van mijn voorouders), een meer gedetailleerde beschrijving van de mensonterende situatie tijdens de slavernij. In dit gedicht (van Juliana) gaat het als volgt. De wrede meester staat bij de afstraffing toe te kijken en vermaakt zich ‘terwijl de wonden in de ruggen van de slaven opengereten worden en de grond door hun bloed bevlekt’. Dan zegt de meester tegen de man die de zweepslagen toedient: ‘Bomba, ga zo maar door totdat mijn sigaar uitgaat’. Een afschuwelijke kreet en ‘het slachtoffer wordt door de Dood omarmd’. Vervolgens is een hoogzwangere slavin aan de beurt. Er wordt een kuil gegraven waarin haar dikke buik past. Na de zweepslagen wordt het kind dood geboren. In een ander gedicht ‘Sota’ (Afranseling; uit omstreeks 1960) worden de zweepslagen door de dichter aanschouwelijk gemaakt doordat hij de versregels op een dusdanige metrische wijze construeert dat ze een bepaalde ritmische beweging oproepen. Gesteld dat Juliana het hiermee nog niet in voldoende mate gezegd had, in het gedicht ‘Tula’ (1971) laat hij er geen twijfels meer over bestaan waar het hem eigenlijk om te doen is (ik vertaal): ‘Tula, sta op!/ De zon is al lang op./ Je hebt al zó lang daar op het Rif geslapen.// Wat zeg je, Tula?/ Praat harder! Ik hoor je niet./ Schreeuw het maar gerust uit./ Er valt niets meer te verbergen!’

Guillermo Rosario

In 1968 wordt een roman in het Papiaments gewijd aan de slavenopstand op Curaçao en wel door Guillermo Rosario. Het is een 185 bladzijden tellend boek, getiteld E raís ku no ke muri (De onsterfelijke wortel), waarin het leven van Tula vanaf zijn dertiende jaar verhaald wordt. In Rosario’s roman krijgt Tula de naam ‘Kato’, op het moment dat hij zich nog in Afrika bevindt. Het eerste hoofdstuk (55 bladzijden) is niet erg interessant. Daarin wordt slechts verhaald over de gevangenneming van de slaven in Afrika en de overtocht naar Curaçao. Uit dit verhaal blijkt dat Tula (Kato in het verhaal) in Afrika al een vrouw en een kind had.

Pas in het tweede hoofdstuk gaat het over Curaçao en zien we hoe de wraakzucht van Kato (Tula) begint te groeien. Er wordt een bezoek aan Toussaint l’Ouverture in Haiti gebracht en Tula krijgt de toezegging dat clandestien wapens op Curaçao geleverd zullen worden. Later maken wij de voorbereidingen van de opstand mee, waaraan ook de andere leiders meedoen: Louis Mercier, Pedro Wacau en Bastiaan, bijgenaamd Karpata. In de brief van Kato, die later aan Toussaint, de Haïtiaanse held (deze zit dan in Frankrijk gevangen), overhandigd wordt, staat te lezen: ‘uw geest zal ons volk blijven inspireren, zodat wij eens de vrijheid van ons ras zullen realiseren…’ Men kan zich afvragen of Rosario met dit verhaal de ware toedracht van de slavenopstand heeft weergegeven. Er is sprake van een roman. Dus óók fictie! Maar waar het nu om gaat is dat uit dit werk de sociale betrokkenheid van de auteur blijkt. Iets dat in die tijd weldadig aandeed.

Pacheco Domacassé

Was E raís ku no ke muri een eerste poging om een roman te wijden (in het Papiaments!) aan de slavenopstand op Curaçao, Pacheco Domacassé bracht de figuur van Tula in 1971 ten tonele. De pers liet zich loffelijk uit over dat feit. De Amigoe noemde het een ‘historisch ogenblik’, de Beurs sprak in termen van een ‘realistisch spel’, waarmee ruimschoots aandacht besteed werd aan ‘een belangrijk stuk Antilliaanse geschiedenis’ en het Theater der Zeit kwalificeerde het als ‘das erste nationale Drama’. Domacassé zette Tula inderdaad neer als een strijder. In dit stuk laat Tula, vlak voor de opstand, voor de zoveelste keer, zijn stem horen: ‘No ta nos intenshon pa hasi ningun hende (…) ningun klase di daño, pero…, pero… si ta sánger mester drama pa nos libertat i di nos rumannan, lo é drama!’ (Het is niet onze bedoeling om wie dan ook enige schade toe te brengen, maar…, maar… als het bloed moet vloeien om onze vrijheid en die van onze broeders te verkrijgen, dan zál het vloeien!). Nadat de Curaçaose bevolking tientallen jaren achter elkaar toneelstukken van, bijvoorbeeld, Molière, Shakespeare en Shaw in vertaling voorgeschoteld kreeg, nam Domacassé het initiatief om het volk een heel andere boodschap mee te geven. De tijd was langzaam maar zeker aangebroken om Curaçao bewust te maken van haar eigen culturele waarden. Ook Domacassé wilde - zoals Rosario - het volk wakker schudden en het wijzen op de heldendaden van Tula.

Niet lang daarvoor nog veroorzaakte het noemen van de naam van de slavenleiders alleen een glimlach op de meeste gezichten. Men wilde daarmee kennelijk zeggen dat men niets met die ‘bandieten’ te maken wilde hebben. De auteur heeft echter met dit toneelstuk een culturele boodschap meegegeven: de bewondering en erkenning van het eigen ras.

Carel de Haseth

Tijdens Broeks exposé werd de naam van de Curaçaose dichter/schrijver Carel de Haseth ook genoemd en wel vanwege zijn novelle Katibu di Shon (Slaaf en meester). Bij het verschijnen hiervan in 1988 heb ik dit werk door middel van een ‘ingezonden stuk’ verwelkomd. Iemand anders plaatste een ‘kanttekening’ bij het door de auteur gebezigde taalgebruik met betrekking tot de slaaf. Ik citeer: ‘… het is nogal onwaarschijnlijk dat een eenvoudige plantageslaaf in staat was zijn gedachten te formuleren op de manier waarop de auteur het presenteert’. Hiervan heeft Broek - uiteraard - kennisgenomen (zie: De kleur van mijn eiland, deel I, p. 252). Er is volgens mij zeker sprake van een vernieuwing, zeker voor wat de structuur aangaat. Of een slaaf op die ‘beeldende’ wijze sprak, zoals de auteur ons wil doen geloven, is natuurlijk te danken aan het fictionele. Fictie is toegestaan in de literatuur.

Mijn ‘reserve’ betreft het beschouwen van dit werk als een voorbeeld van een ‘zich ontwikkelende creolisering’. Het creoliseringsproces (hier sprak Broek van) impliceert immers de vermenging van twee culturen, waardoor er een creoolse cultuur ontstaat. Waar wordt deze nieuwe cultuur in de novelle van De Haseth uitgebeeld? Wat wij zien gebeuren is het volgende. De auteur laat de slaaf en de meester drie maal om de beurt een monoloog houden. Al in de eerste monoloog van Shon Welmu (de blanke meester) hoort men deze zeggen (ik vertaal): ‘,,, laat de opzichter maar hun rug [van de slaven] striemen met de gesel (…) Zij [slaven] kunnen niet onze gelijken zijn, maar zullen altijd slaven blijven; als je met slaven wil praten, moet je ze eerst laten merken wie de baas is op dit eiland (…). Het wordt tijd om ze naar het plein voor het Fort te brengen om ze te breken…’

Ook de tweede monoloog van Shon Welmu getuigt van diens wrede houding. Hij zegt weliswaar dat de blanken en de slaven ‘elkaar nodig hebben’, maar hij lééft er niet naar. Bovendien heeft hij, toen hij jong was, het slavinnetje Anita in het donker verkracht. Zijn eigen woorden: ‘Omdat ik haar baas was had ik het recht om met haar te doen waar ik zin in had’. Het toppunt wordt bereikt wanneer aan het eind Shon Welmu naar de slaaf Luis (in de gevangenis) stapt om hem een dolk aan te reiken. Broeks bewering (in zijn boek): ‘opdat hij [de slaaf] vlak voordat hij gemarteld wordt zelf een eind aan zijn leven kan maken’. Dit is toch wel een heel bizarre manier van interpreteren.

Uit hetgeen in Katibu di Shon (onlangs in Nederland als opera opgevoerd) plaatsvindt, blijkt in de verste verte niet dat er sprake is van een ‘zich ontwikkelende creolisering’. Heel wat anders is wat in Lauffers verhaal ‘Yu pretu’ (Zwart kind) of in Cola Debrots novelle Mijn zuster de negerin naar voren komt.

Gefrustreerde verlangens

Het is juist in de literatuur dat men de gevoelswereld van de slaven of hun nazaten proeft of ervaart. Al gaat het daarbij vaak om fictie, literatuur blijkt juist zo interessant te zijn doordat daarin de belevingswereld van de mens weergegeven wordt. Of zoals Mario Vargas Llosa het in 1996 formuleerde: ‘Vaak wordt literaire fictie beschouwd als iets gratuits. Maar dat is het niet. Fictie helpt ons onze gefrustreerde verlangens te vervullen’. Zo wordt ook de slavenopstand van 1795 in de Papiamentstalige literatuur fictief of met meer realisme uitgebeeld. De menselijke verbeelding speelt daarbij uiteraard een rol. Al naar gelang de boodschap van de auteur!

Letra

Baugh en Walcott

Edward Baugh (Jamaica, 1936) is niet slechts als dichter bekend, hij wordt beschouwd als een van de belangrijkste literatuurcritici van het Caribische gebied. Hij schreef veel over Derek Walcott. Deze zomer kwam een bundel met een selectie van gedichten uit vroegere bundels van hem uit. Black Sand bevat gedichten uit A Tale from the Rain Forest (1988) en It was the Singing (2000), plus enkele nieuwe gedichten. Baugh is een buitengewoon vriendelijke en erudiete persoon die in zijn werk op geestige, scherpe maar altijd elegante wijze stemmen van medemensen laat horen. Zelfs wanneer de

Edward Baugh

draak wordt gestoken met zichzelf als kikkers opblazende politici, blijft hij elegant. Een pijnlijk taboe pakt hij aan alsof het de gewoonste zaak van de wereld is daarover te praten. Rode draad in zijn werk is het gedicht zelf, als poging om in de chaotische werkelijkheid een moment van helderheid op te roepen. Daarom zou hij ‘dichter van het licht’ kunnen worden genoemd.

Bundel essays

Onder redactie van Jean Antoine Dunne verscheen een bundel essays over het werk van Derek Walcott. (Interlocking Basins of a Globe : Essays on Derek Walcott). Gordon Rohlehr plaatst Walcott in het perspectief van de Caribische politieke realiteit. Harold McDermott onderzoekt de ‘mulatto esthetica’ in Walcott’s essays over literatuur. De Homerus-kenner Rachel Friedman merkt op dat Walcott’s Omeros de lezer uitdaagt de oorspronkelijke tekst anders te lezen. Een bijdrage van Edward Baugh kon natuurlijk niet ontbreken. Hij laat zien hoe universeel Walcott is. De Caribische werkelijkheid is de uiversele werkelijkheid. Verder essays over dood en spiritualiteit, over natuur en uitbuiting en over Walcott’s dubbelzinnige houding tegenover de populaire Calypso-cultuur. En dan is er een essay van Antonia MacDonald uit St. Lucia die zich afvraagt hoe de jeugd bekend gemaakt kan worden met het werk van Walcott. Eigenlijk een kwestie van ontdekken. Vraag is wanneer het ontdekmoment daar is en hoe dat als leraar te benutten. Daarna gaat alles vanzelf. Wat natuurlijk ook voor volwassen lezers geldt.

Ars Poëtica

Woorden

‘Mijn moeder hield van woorden
niet per se in zinnen of toespraken. Gewoon woorden
ze las het woordenboek dat naast haar bed lag
ze leerde me woorden, terwijl ik keek
hoe ze bezig was met haar kruiswoordpuzzel de verveling te verdrijven
en nu dit verrukkelijke, mond-vullende woord
dat ik haar niet kan leren metastasis
‘menigvuldige metastasis’
het woord gloeit als een schuldig geheim
door de grote bruine envelop van het laboratorium
…
Daar zit ze, met pijn, te trots
om te vragen of er een woord is voor verlichting

In de stilte tussen ons
kan je de metastase zich horen vermenigvuldigen’

Edward Baugh

(uit ‘It was the Singing’, 2000; vertaling Brede Kristensen)

Huntu Kòrsou

Hulp aan de gemeenschap (2)

Wie had ooit gedacht dat het inzamelen van geld voor Spitfirevliegtuigen voor de geallieerden in de Tweede Wereldoorlog zou uitmonden in één van de bekendste fondsen van Nederland en de Antillen? Niemand, maar dit is wel de aanleiding geweest voor de oprichting van het Prins Bernhard Cultuurfonds (PBC).

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi Foto: Ken Wong

"Want", geeft Michèle Russel-Capriles, voorzitter van dit fonds in mijn interview met haar aan, "het was niet gelukt het ingezamelde geld voor dit doel te gebruiken. Maar het is uiteindelijk geïnvesteerd in de wederopbouw van de Nederlandse cultuur na de oorlog. En zo was het fonds een feit en een aantal jaren later ook op de Nederlandse Antillen, te weten het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied (PBCCG)."

Het doel van dit fonds, zoals de website aangeeft, is om de cultuur en natuur in Nederland en op alle zes eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen in hun totaliteit te waarborgen alsook verder te ontwikkelen en te stimuleren. Russel legt uit: "Er is zelfs besproken of de benaming 'Nederlandse Antillen' zou moeten worden aangehouden. Uiteindelijk is er toch gekozen voor 'Caribisch Gebied' om verwarring te vermijden."
Jaarlijks wordt voor ongeveer een miljoen gulden gesubsidieerd aan activiteiten op het gebied van geschiedenis, letteren, beeldende kunst, muziek, dans, theater, kunst- en cultuureducatie, monumentenzorg en natuurbehoud in het Caribisch gebied. "Waarbij duurzaamheid een belangrijk aspect is binnen de projecten", legt Russel uit. Dus in hoeverre dragen zij bij aan zelfredzaamheid. Zo worden projecten ondersteund die jongeren met talent mogelijkheden bieden om zich verder te ontwikkelen. Russel: "Je kunt denken aan het subsidiëren van een professionele vervolgopleiding in muziek, dans of theater in het buitenland. Maar duurzaamheid betekent ook zich bewust zijn van oude gebruiken en gewoontes die de basis zijn van 'wie wij zijn'." Dit illustreert Russel aan de hand van een voorbeeld. "Het opleiden van blazers van de 'kachu', een oud gebruik voor het maken van muziek, zorgt ervoor dat deze bijna vergane glorie weer zichtbaar wordt gemaakt in onze hedendaagse maatschappij."
Om de samenleving liefde en respect bij te brengen voor onze cultuur en natuur ondersteunt PBCCG ook theater-, dans- en muziekfestivals, exposities en natuurdocumentaires.
Op de vraag waar het Caribisch gebied zou zijn zonder het PBCCG, geeft Russel mij duidelijk haar mening. "Dit fonds is niet meer weg te denken uit de samenleving. Wij verrichten goed werk en met de vele initiatieven die wij ondersteunen kunnen wij ons steentje bijdragen aan een mooie samenleving." Met deze woorden is zij nog niet klaar en voegt er nog aan toe: "Ik pleit ervoor dat de overheid meer moet gaan denken aan fiscale voordelen voor burgers en bedrijven, zodat zij cultuurprojecten kunnen ondersteunen. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan belastingaftrek voor die steun."
Ik ben het zeker met haar eens, want op deze manier wordt het leuker om gezamenlijk bij te dragen aan ons Dushi Kòrsou. Ook realiseer ik mij dat dit fonds ons een spiegel voorhoudt welke pareltjes wij in huis hebben en die wij moeten koesteren. Onmisbaar voor de waardering van onszelf, onze medemens en ons land.

Meer informatie: www.pbccaribbean.com of www.cultuurfonds.nl

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een 'better quality of life' op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Michèle Russel-Capriles voor het voormalige klooster waar het Prins Bernhard Cultuurfonds is gevestigd.

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL: 1. Korenmand; 4. sleutelbloemig plantengeslacht; 10. halsbont; 13. Indische dakbedekking; 15. boordsel; 16. feudeum; 17. etsgereedschap; 19. droogoven; 20. aarde; 21. braafheid; 23. ijshockeyterm; 25. bijwoord; 27. dierengeluid; 29. Engels telwoord; 30. bazige vrouw; 31. speer; 33. de jonge jaren; 34. garstig; 36. lidwoord; 37. dierengeluid; 38. persoonlijk vnw.; 39. muzieknoot; 40. gewas; 42. voor één bepaalde gelegenheid; 43. levenslucht; 45. voorvoegsel; 46. boos; 48. rivier in Frankrijk; 50. nachtspiegel; 51. ballista; 53. olifantssnuit; 55. soort spijker; 57. deel van de visvangst voor de bemanning; 59. balustrade; 61. rivier in Spanje; 62. Engelse zeevaarder; 64. bridgeterm; 65. Europeaan; 66. acrobatische toer met een vliegtuig; 67. keukengerei.

VERTICAAL: 1. Labiel; 2. atmosfeer absoluut; 3. las; 5. landbouwwerktuig; 6. handeling; 7. boom; 8. gebraad; 9. voorzetsel; 10. hoop; 11. grondsoort; 12. tropische vrucht; 14. gepeupel; 16. iemand die iets uitleent; 18. tweetal; 20. chemisch element; 22. haastig; 24. bijvoegsel tot een testament; 26. chemisch element; 28. discipline; 30. handigheid; 32. nieuw; 35. kunst (Lat.); 40. vrucht; 41. eiland in de Middellandse Zee; 43. zeer spoedig; 44. moedwillige schade; 47. takje; 49. geplooide halskraag; 51. bewoner van een der Baltische landen; 52. rivier in Spanje; 53. Japanse alcoholische drank; 54. ingeslagen deel van een boekomslag; 56. Noorse godheid; 58. snel; 60. dochter van Cadmus; 62. muzieknoot; 63. voegwoord.

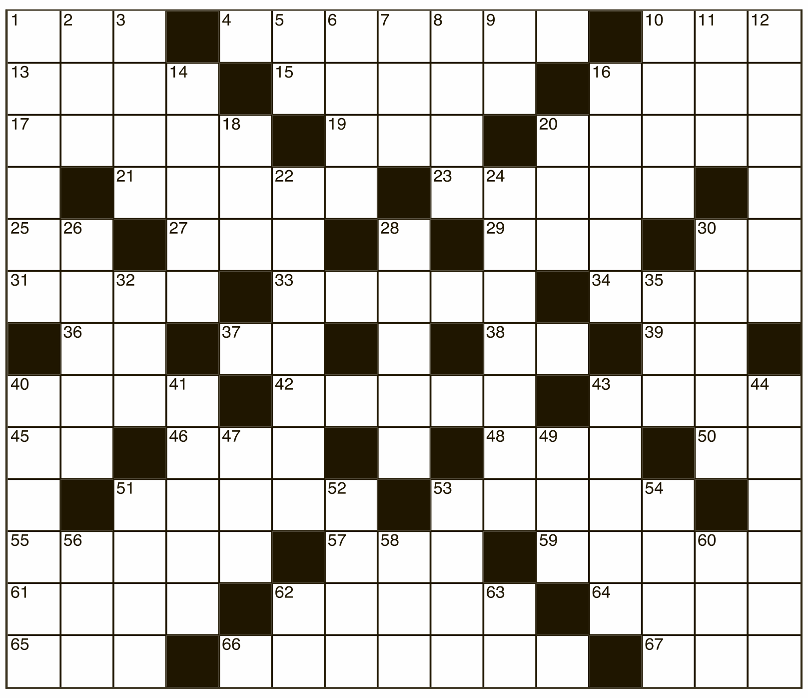

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Y. Wolter – Jansen
Paradera 178-J
Aruba

Iris Roosberg
Ledaweg 85
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

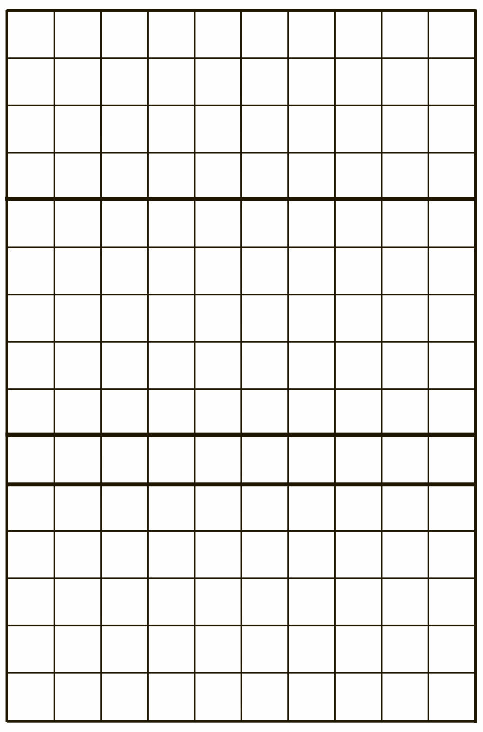

1. Tennisterm, toverkunst, raadsel;
2. opschik, rechtspartij, verwering;
3. koude valwind, soort garen, platvis;
4. hemellichaam, menens, mond;
5. mestvork, wintersporter, gebakken vloersteen;
6. waterplant, lange rij, pleisterplaats;
7. verschoten, vuilnis, ronduit;
8. hijswerktuig, onzin, land in Azië;
9. dokter, bosgod, nagroen;
10. huisdier, vaartuig, looddief.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

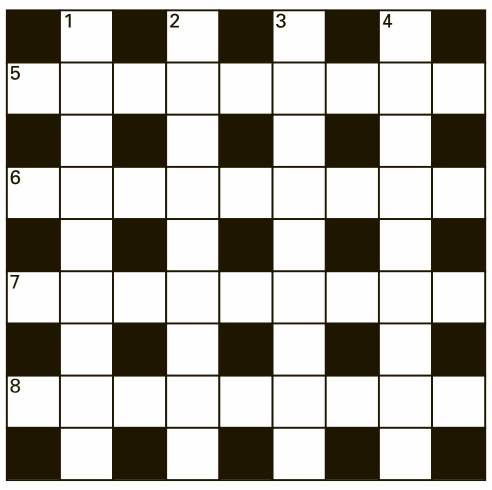

Horizontaal:
5. Door spoelen de sigaar (4);
Vrij dik aan de diarree (8);
6. (Bekaf bij) vertrek (7);
Vogel die voor onrust bij de politie zorgt (5);
7. Voorwoord (3);
Vlees in beweging (8);
8. Overdekking in orde? Dan is het wel pluis! (5);
Een rivier draaien bij het kaarten (7).

Verticaal:
1. Zonder broekje geen glijpartij (7);
Nogal klaar (5);
2. Een koude buil helpt tegen een buil (5);
Een valgewicht gaat zwaar af (7);
3. Vrouwelijke muur (7);
De massa kan het hebben (5);
4. Tweetonige vorst (4);
Familie van een draver (7).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

R	L	T	U	O	H	E	N	N	E	D	D	N
E	A	D	N	O	W	D	N	A	R	B	R	O
G	A	N	E	K	E	T	N	E	K	V	O	I
G	G	M	U	I	D	A	R	K	A	S	O	L
E	E	N	A	A	M	T	O	S	T	N	W	S
L	M	N	R	A	A	M	E	H	E	R	A	T
E	T	A	T	S	A	L	C	D	E	G	N	P
D	U	S	A	E	I	E	I	O	N	S	E	A
A	A	U	E	N	R	E	L	E	E	I	R	H
L	R	A	E	N	L	V	G	T	R	V	E	C
O	E	P	IJ	F	N	E	E	E	E	D	S	S
C	H	L	A	O	T	E	T	N	V	U	I	T
O	N	A	T	R	A	T	T	E	IJ	O	V	N
H	N	E	L	E	P	O	P	T	O	G	E	E
C	B	E	N	I	L	A	P	O	A	R	R	G
G	A	A	L	P	N	E	S	P	U	R	T	A

Afleiden
Agentschap
Amok
Betonvloer
Brandwond
Chocolade
Dennehout
Egaal
Enter
Goudvis
Heraut
Kenteken
Legger
Lion
Lijnrecht
Maan
Nawoord
Opaline
Paus
Popelen
Radium
Rattennest
Reviseren
Rupsenplaag
Tartan
Tegengas
Troetelnaam
Vaseline
IJveren

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

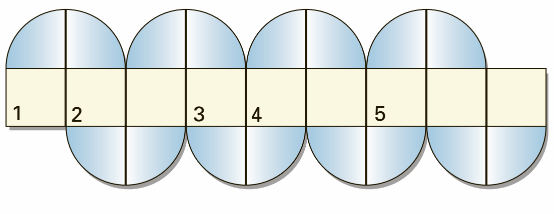

1. Zacht (Eng.); **2.** Russische keizerin; **3.** Indische dakbedekking; **4.** bepaalde zee; **5.** wijsgeer.

© Puzzelland/130824

SUDOKU

2					7			
				2		7		
7		9	1	8			6	5
3								9
		5			1			
	1		4		9	6		3
4	7	8		3			1	
		2	8	9			4	
5					4	3		

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

6	8	4	5	2	3	9	7	1
5	9	2	1	6	7	3	8	4
3	7	1	4	9	8	5	2	6
2	5	6	3	8	1	7	4	9
4	1	8	7	5	9	6	3	2
9	3	7	6	4	2	8	1	5
8	2	5	9	7	4	1	6	3
7	6	3	2	1	5	4	9	8
1	4	9	8	3	6	2	5	7

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Moeraal; 6. dashond; 12. gobi; 14. lias; 15. dij; 17. ka; 18. vod; 20. el; 21. nu; 22. est; 24. coachen; 25. rag; 26. ara; 28. lar; 29. aha; 31. aula; 35. isbn; 37. consument; 38. lire; 40. twijg; 43. ure; 45. aai; 47. wee; 48. poe; 50. solidee; 51. dar; 53. en; 54. op; 55. pro; 56. le; 58. re; 59. heer; 61. unie; 63. drijfnat; 64. brussel. VERTICAAL: 1. Modena; 2. eg; 3. rok; 4. abaca; 5. ai; 7. al; 8. siena; 9. hal; 10. os; 11. deugen; 13. vocabulaire; 16. ijs; 18. val; 19. dhr; 21. na; 23. tal; 25. ras; 27. racer; 30. hitte; 32. uzi; 33. une; 34. per; 36. blij; 38. leperd; 39. rue; 41. wed; 42. gareel; 44. espen; 45. alp; 46. ido; 47. welnu; 49. on; 52. ar; 54. oef; 57. eis; 59. hij; 60. ra; 61. ur; 62. es. **Crypto-overlapper:** Horizontaal: 5. Scorenaal; 6. vrijsterra; 7. spilstrip; 8. kranenkel. Verticaal: 1. Schraperk; 2. prijstland; 3. inzetting; 4. waartikel. **Anagram:** 1. deel-lende-doelen; 2. rede-reeds-elders; 3. klei-kliek-pikkel; 4. veer-verne-revenu; 5. taal-malta-etmaal; 6. ster-nerts-snater; 7. slok-oksel-sokkel; 8. niet-tinne-intens; 9. zeil-linze-ezelin; 10. riet-friet-fitter. Gevraagd woord: DEPRESSIEF **Woordzoeker:** VREUGDELOOS **Puzzelslang:** 1. Robe; 2. ethicus; 3. slak; 4. kroosje; 5. eertijds. Het sleutelwoord luidde: REISKOETS

De Aziatische keuken

De Aziatische keuken is een verzamelnaam voor de eetgewoontes en bereidingstechnieken van de landen van het Verre Oosten. Chinese, Japanse, Indiase, Indonesische en Thaise keukens zijn de meest bekende, maar boeiend zijn onder meer ook de Vietnamese, Tibetaanse, Singaporese en Filipijnse keukens.

Tekst: Miriam de Windt

De Aziatische keuken kenmerkt zich door de verschillende smaken in één maaltijd, die elkaar horen te complementeren: zoet en zout, zoet en zuur, scherp en bitter. Het gerecht van vandaag is hier een simpel voorbeeld van.
1 1/2 pond kippengehakt voor zes personen is een redelijke hoeveelheid vlees per persoon (125 gram). Indien u om gezondheidsredenen dient te letten op de hoeveelheid dierlijk eiwit in uw voeding, kan dit recept zelfs voor 8 à 10 personen gelden (75 gram - 90 gram vlees per persoon). Dit is bijvoorbeeld het geval bij eiwitbeperkte voeding.
Aziatische kippenballetjes levert aan goede voedingsstoffen: een ruime hoeveelheid eiwitten en vitamine B1. Aan minder goede: cholesterol. De hoeveelheid aan vetten zal na het bakken hoger zijn door het aanhangende vet.
De overige voedingsstoffen worden in mindere mate geleverd. Dit betekent niet dat het gerecht niet aan te raden is voor uw gezondheid. Niet te vergeten dat het alleen een vleesgerecht is. Er zijn legio mogelijkheden voor aanvulling van voedingsstoffen met andere gerechten en bijgerechten voor een volwaardige warme maaltijd.

Zoals gesteld aan het begin van dit artikel, is de Aziatische keuken niet één keuken maar bestaat uit de eetgewoontes van alle landen van het Verre Oosten. Typerend is het rijkelijk gebruik en de combinatie van exotische kruiden en smaakmakers. Meestal boeiend en ontzagwekkend voor uw smaakpapillen, maar als u niet gewend bent aan verschillende kruiden en smaken tegelijk, kan het resultaat enorm tegenvallen. Gasvorming (oprispingen en winderigheid), misselijkheid, diarree en een zure en brandende maag zijn de eerste en tevens de meest voorkomende maag- en darmklachten na een 'spicy' maaltijd. Na de eerste maag- en darmproblemen, kan nog een serie andere klachten voorkomen zoals hoofdpijn en uitslag.
Zaak is om de eerste keer dat u een exotisch gerecht gaat eten, er één te kiezen dat niet veel verschillende kruiden bevat. Om erin te komen, om gewend te raken aan de smaken, om te leren hoe uw lichaam reageert. Zoals het gerecht van deze aflevering, Aziatische kippenballetjes. De typische 'Aziatische' smaak van dit gerecht wordt bepaald door de onderstaande ingrediënten, gecombineerd met de limoen.

Sojasaus
Sojasauzen worden gemaakt van de gefermenteerde sojaboon, granen, water en zeezout.

Tamari
Tamari wordt op een heel andere manier gemaakt. Bij het maken van tamari worden geen granen gebruikt. Hierdoor kunt u ervan uitgaan dat echte tamari glutenvrij is.

Kemiri
Kemiri is de vrucht van de boom Aleurites moluccana. Kemiri lijkt op de macademia-noot. De smaak van kemiri is wat bitter en wordt gebruikt om sauzen en gerechten te binden. Kemiri kan niet rauw worden gegeten.

Sesamolie
Sesamolie wordt gewonnen uit sesamzaden. Sesamolie bevat vitamine E en K. Veelal wordt sesamolie gebruikt om de smaak van een gerecht te verrijken en niet om te bakken.

Indien u voorzichtig wilt zijn met combinaties van kruiden en smaken, kunt u de balletjes combineren met bekende koolhydraatgerechten en groenten. Indien u wel het een en ander gewend bent aan kruiden en eventueel een rijsttafel in gedachten hebt, kunt u uitspatten met andere exotische bijgerechten voor deze Aziatische balletjes.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor 1-persoonsportie (uitgaande van 6 personen voor het recept)

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	200/ 840	10%
Natrium	185 mg	9%
Eiwitten	34 g	34%
Kalk	26 mg	4%
Vetten	6 g	9%
IJzer	0.1 mg	1%
Verzadigde vetten	1 g	1%
Vitamine A	21 mcg	2%
Vitamine B1	0.15mg	15%
Vitamine B2	0.1 mg	8%
Vitamine C	5 mg	7%
Cholesterol	71 mg	26%
Koolhydraten	6 g	2%
Voedingsvezels	0	0

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Aziatische kippenballetjes

Voor circa 30 balletjes.

Ingrediënten:
1/4 cup melk
1/4 cup paneermeel
1 sjalotje, schoongemaakt en klein gesneden
3 tenen knoflook, gepeld en fijn gehakt
1/2 verse promèntè, zaadjes verwijderd, heel fijn gesneden
1 1/2 pond gemalen kip
1 losgeklopt ei
3 kemirie-noten, geraspt
1/2 cup vers gehakte cilantro
4 eetlepels tamari sojasaus
2 theelepels sesamolie
sap van 1/2 limoen
gewone olijfolie om te bakken

Bereidingswijze:
In een grote kom de melk met de paneermeel mengen tot alle melk is opgenomen.
In een kleine koekenpan de ui, de knoflook en de verse promèntè in een beetje olie zacht bakken.
De kip bij de paneermeel voegen.
De gebakken groenten, het ei, de kemirie-noten, de cilantro, de sojasaus en de sesamolie toevoegen
Alles goed mengen, met de limoensap op smaak brengen.
Met de hand er balletjes van draaien.
In een koekenpan in wat olie bruin en krokant bakken.

Eet smakelijk,

May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Lindemans Cawarra Semillon/Chardonnay

Druivensoort: Semillon & Chardonnay
Streek: Zuidoost-Australië
Kleur: Diepgeel
Geur: Abrikoos, nectarine, vanille
Smaak: Rijpe fruittonen met vleugje vanille

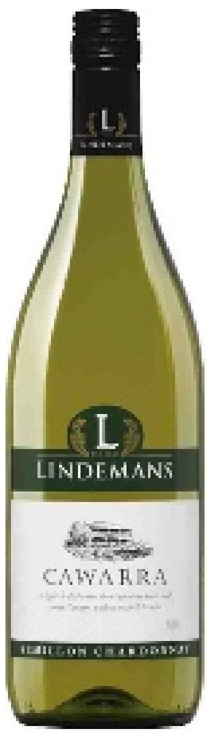

Bij de Aziatische kipballetjes serveren we een overheerlijke wijn uit zuidoost-Australië van het kwaliteitshuis Lindemans.
Deze wijn doet het heel goed bij gerechten met Aziatische invloeden zoals gember, sereh, rode peper en djeroek poeroet.
De smaken geven een combinatie van verschillende soorten steenfruit, gele pruim, abrikoos, nectarine met een vleugje vanille. Ook proeven we een verfijnde zuurgraad die doet denken aan rijpe clementines of rijpe gele grapefruit.

Aangenaam om er iets bij te eten vooral een gerecht als spicy kipballetjes afgewisseld met een groene salade of komkommer maakt het verrukkelijk.

Santé!

Erik van Kampen, sommelier.

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Antinori en de opleving van Chianti

Vroeger een streek van massawijn, vandaag de bakermat van enkele van de fijnste wijnen van Italië: Chianti herleeft.

Tekst: Erik van Kampen

In twijfelachtige pizzeria's en in de grootdistributie kom je ze nog tegen: de chianti's in een dikbuikige fles die in een rieten mandje staat. Een overblijfsel van de oude wijncultuur in Italië, de grootste wijnproducent ter wereld, toen de Italianen nog jaarlijks 120 liter wijn per capita dronken. Tegenwoordig is dat met tweederde gezakt.

Chianti was vooral goedkoop, en zelden goed. De oogstvolumes waren veel te hoog, de vinificatie gebeurde onhygiënisch en ondeskundig, een strenge wijnwetgeving was er niet. Eigenlijk had Toscane - waar de chianti vandaan komt - zich niet hersteld van de druifluisplaag tegen het einde van de negentiende eeuw, die in heel Europa de wijngaarden verwoestte. De gronden werden meestal herplant met minderwaardige, hoogproductieve klonen van de Sangiovese, Italië's bekendste inheemse druif.
Dat de naam Chianti toch bekend werd, had veel te maken met de verspreiding van de Italiaanse eetcultuur. Chianti's stonden nu eenmaal op de wijnkaart van de talloze pizzeria's en trattoria's die de wereld overspoelden. Ze werden als huiswijn aangeprezen en stonden symbool voor 'la dolce vita'. Maar ze hadden wel een desastreus effect op het imago van de wijnstreek Chianti, en van wijnland Italië.

Markt goedkope wijn stortte in
Net zoals overal ter wereld, stortte de markt voor goedkope wijn in. Mensen gingen minder maar beter drinken. En dus moest ook Toscane, geliefde streek voor vakantiegangers van overal ter wereld, zich aanpassen. De minderwaardige klonen van Sangiovese werden uit de grond gerukt. Het beste, hoger gelegen gebied met veel kalksteen werd afgebakend en Chianti Classico genoemd: dit moest het vlaggenschip van de streek worden. Minder begunstigde terroirs kregen een andere benaming: Chianti Colli Fiorentini, Chianti Rufina, Chianti Montespertoli... Er kwamen strengere regels. Zo werd het bij wet verplicht om minstens 80 procent Sangiovese te gebruiken. Vroeger waren zelfs witte druiven toegelaten in chianti (tot 30 procent). Om de bleke kleur bij te werken werden massaal blauwe druiven uit Zuid-Italië toegevoegd. Maar nu was Chianti klaar om de concurrentie aan te gaan met zijn wereldberoemde buurappellaties Vino Nobile di Montepulciano en Brunello di Montalcino.

Familie Antinori
Vriend en vijand erkennen dat één familie een belangrijke rol heeft gespeeld in de wederopstanding van Chianti: de Florentijnse familie Antinori, vandaag een van de grootste wijnproducenten in Italië. Zij is echter ook verantwoordelijk voor een bepaalde richting die Chianti insloeg: die van de diepgekleurde, sterk geconcentreerde, houtgerijpte exemplaren, waarbij Sangiovese gemengd wordt met Franse druivensoorten.

'Super Tuscans'
Deze rage van de 'Super Tuscans' - zoals deze wijnen genoemd werden - kwam overgewaaid van de Etruskische kust van Toscane, waar een wijn als Sassicaia (van 100 procent Cabernet Sauvignon) wereldroem oogstte. Dat succes wilde de familie Antinori overdoen in Chianti. De 'Tignanello' (een blend van hoofdzakelijk Sangiovese, aangevuld met Cabernet Sauvignon) werd een bestseller, en de 'Solaia' (een gelijkaardige blend, maar in omgekeerde proporties) werd een van de duurste wijnen van Italië. De naam Chianti Classico kwam echter niet voor, omdat deze wijnen ingaan tegen de regels van de appellatie en bijgevolg als Toscaanse IGT-wijn moeten worden verkocht ('Indicazione Geografica Tipica').
Toch noemt de familie Antinori het wijnmaken heel simpel: "Het zijn de oenologen die het ingewikkeld maken, daarom werken wij niet met hen. Wij zorgen voor druiven van topkwaliteit, en wijn moet daar als het ware natuurlijk uit voortvloeien. Zonder iets te forceren, met minimale concentratie en extractie. Handgemaakte wijnen noemen wij dat."
Ik bedenk dat in de wereld veel dure gerechten en wijnen gecreëerd worden voor mensen die het zich financieel kunnen permitteren. Maar echte rijkdom is dat niet. Die beleef ik hier, in het hart van Toscane, terwijl ik pasta met verse kruiden rond een vork draai, en een glas waarlijk schitterende wijn drink, die geen fortuin heeft gekost, maar mij wel rijkdom schenkt in de vorm van gelukzaligheid en dat is niet te koop en 'mits je er voor open staat' voor een ieder toegankelijk.

'Het leven is mooi, en met goede wijn wordt het een feest.'

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

‘Bouwen aan onze toekomst’

Festival Historia Nobo

Luna Blou en La Tentashon zijn twee kunstzinnige centra die gedurende het hele jaar door bruisen van artistieke en expressieve activiteiten. Om continuïteit van innovatieve lokale producties te garanderen, is bijna parallel met de oprichting van La Tentashon Performing Arts Academy, begonnen met het project Festival Historia Nobo om nieuwe talenten te ontdekken die interessante verhalen kunnen schrijven, deze verhalen te kunnen ontwikkelen naar reading scripts, en scripts voor toneel en film. Het project is ondergebracht in een aparte stichting.

Groepsfoto met in het midden Gedeon Martina, de winnaar van het festival van 2012 met het beste verhaal, geflankeerd door links Sharine Minguel (branch manager RBC Otrobanda) en rechts Angela Guiamo (Head Corporate Communications RBC Dutch Antilles & Suriname).

Tekst en foto’s: Farley Lourens Foto’s: Teatro Luna Blou

In het masterplan van Teatro Luna Blou, dat dit jaar het tweede lustrum vierde, werd sinds de oprichting vastgesteld dat één van de activiteiten van het theater zou moeten zijn, het creëren van mogelijkheden voor de jeugd om hun talenten in creatieve en expressieve uitingen te ontwikkelen.

De bekende filmmaker, toneelschrijver en regisseur Norman de Palm, gaf inhoud aan het project Festival Historia Nobo (FHN). Dit deed hij in het begin met Miloushka Birge en naderhand met Segni Bernadina van La Tentashon. FHN is afgeleid van het Nederlandse project ‘Hollandse Nieuwe’. Het doel achter FHN is om nieuwe talenten te ontdekken die een interessant verhaal kunnen creëren. Deze verhalen moeten als basis kunnen dienen voor het script voor een dramatical reading en in een tweede fase als basis voor toneel en/of film. Het festival heeft tevens een onderdeel waarbij talenten worden gecast die dan de verhalen moeten voordragen voor een jury en publiek. Ook worden talenten gecast die dan het script moeten vertolken als zijnde een toneelstuk of film. Dit jaar is zelfs een extra onderdeel bijgevoegd voor aankomende regisseurs die dan begeleiding krijgen van beroepsregisseurs om hun talenten op dit gebied te ontwikkelen.

Ondersteuning

Eén van de organisaties die vanaf de oprichting van La Tentashon een belangrijke bijdrage leverde is Curaçao Ports Authority die een loods ter beschikking stelde op de werf tegenover Teatro Luna Blou. In de loop van de afgelopen jaren is de loods met de hulp van andere stichtingen en sponsors uit de zakelijke wereld getransformeerd tot een zeer origineel, attractief en mooi theater. Voor wat betreft het project Festival Historia Nobo, heeft RBC Royal Bank, voor het tweede achtereenvolgende jaar een financiële bijdrage geleverd aan FHN.
Festival Historia Nobo houdt in dat mensen, ongeacht hun leeftijd, een origineel stuk kunnen insturen dat als basis kan dienen. Het verhaal kan in geschreven vorm zijn maar ook gepresenteerd worden op een cd of dvd. Gedurende een korte periode worden tevens in het kader van FHN, workshops gegeven opdat de schrijvers hun verhaal kunnen verbeteren, structuren of nieuwe ideeën kunnen opdoen.

Beste verhalen uitgekozen

In een hierop volgende fase worden de beste verhalen uitgekozen die dan ontwikkeld worden naar een script voor een dramatical reading. Deze readings worden gepresenteerd aan een jury, bestaande uit bekende personen uit de toneel- en filmwereld, en tevens aan het publiek. Segni Bernadina is de afgelopen jaren belast met de FHN. Hij kreeg dit jaar, behalve de verantwoordelijkheid voor La Tentashon, ook de ‘regie’ van Teatro Luna Blou overgedragen door oprichter Norman de Palm. “Ik vergelijk Festival Historia Nobo met een kweekvijver om talenten te ontdekken die een goed verhaal kunnen bedenken en schrijven. In de loop van de tijd heb ik veel creativiteit gezien bij aankomende schrijvers, speciaal bij jongeren die aan FHN meededen. Ik heb altijd gezegd dat het creëren van nieuwe verhalen de belangrijkste ader is om de continuïteit van nieuwe toneelstukken te garanderen. Dit is ook belangrijk om de interesse bij mensen die een lokale productie willen zien warm te houden.”
“Ook het onderdeel van FHN, waarbij wij talenten casten die dan de verhalen als dramatical readings moeten voordragen is natuurlijk belangrijk. Ook deze talenten krijgen trainingen en begeleiding om te leren hoe zij hun stem het beste kunnen gebruiken en hoe zij stemmen kunnen interpreteren van verschillende personages”, zegt Bernadina. “De besten die uit deze casting en trainingen uit de bus komen moeten dan de verhalen, die uitgewerkt zijn als een dramatical readingstuk van 20 minuten, presenteren aan een jury, bestaande uit bekende mensen uit de toneel- en filmwereld met publiek erbij. Behalve de jury kan ook het publiek stemmen voor de verhalen die hen het meeste boeiden. Wij proberen zoveel mogelijk inhoud te geven aan de slogan van FHN: ‘Skirbié, Kont’é i Aktué! (Schrijf, vertel en acteer!).

Winnaar 2012

Winnaar van het FHN voor 2012 was ‘Bo Destino’ uit de pen van Gedeon Martina (15). Nadat zijn verhaal was uitverkoren als beste, kreeg het jonge talent gedurende anderhalve maand workshops en begeleiding bij dramaturg Willy Westerman om het verhaal verder te structureren en te ontwikkelen. Gedeon vertelt: “Op zeer jonge leeftijd kwam ik geregeld bij La Tentashon en Luna Blou omdat mijn moeder actrice is. Bij deze twee centra zag ik hoe andere jongeren werkten aan hun verhaal om deel te nemen aan FHN. Ik wilde dolgraag ook iets schrijven en stuurde mijn verhaal Bo Destino in 2012 in.” Gedeon vertelt verder dat zijn verhaal gebaseerd is op een waar gebeurd verhaal dat enkele zware scènes bevat en ook diepgaande boodschappen voor de jeugd. “Ik ervaar Festival Historia Nobo zeer positief omdat ik begeleiding van professionals kreeg, en nog steeds krijg, om mijn talenten verder te ontplooien. Ik zie hoe mijn verhaal zich geleidelijk aan ontwikkelt tot een script voor een kort toneelstuk dat gepresenteerd gaat worden door andere jongeren voor een groter publiek. Ik stuurde mijn verhaal in met de overtuiging dat ik wilde winnen, maar zie nu in dat het niet alleen bij de competitie is gebleven, maar dat mijn verhaal verder is ontwikkeld en naar een hoger niveau wordt getild. Ik kan bijna niet wachten om de première van mijn creatie mee te maken.”

Donovan en Gedeon werken aan het script van Bo Destino.

Nieuwe regisseur

Een andere novum voor FHN is dat dit jaar het jonge talent Donovan Bennett (22) wordt klaargestoomd om zelf de regie van het stuk van Gedeon onder zijn verantwoordelijkheid te nemen. Segni Bernadina vertelt over zijn ervaringen met Martina en Bennett: “Ik heb deze jongens al gedurende enkele jaren als zeer positief ervaren. Zij zijn allebei opgegroeid met onze projecten van La Tentashon en Teatro Luna Blou. Ik ken Donovan wat langer. Hij is zeer talentvol. Wij hebben hem zien optreden als musicus, danser en acteur. Vorig jaar is hij voor audities geweest bij drie grote theater-academies in Nederland. Hij werd aangenomen in Rotterdam en Amsterdam. Hij besloot eerst zijn mbo-opleiding op het eiland af te ronden en meer ervaring op te doen in de lokale theaterwereld. Wij hebben hem nu een kans aangeboden om zich te ontwikkelen tot regisseur. Hij krijgt hiervoor begeleiding van de bekende regisseur en producer John Nagtegaal met wie wij al jaren samenwerken.”

> ‘Met volle zalen is ons werk compleet’

Donovan: “Festival Historia Nobo biedt kansen aan jongeren om hun creatieve en expressieve talenten te tonen en te ontwikkelen; talenten die veelal anders verborgen blijven. Vooral het onderdeel schrijven is niet iets waarvoor zij kansen krijgen. Zo nu en dan krijg je een acteerrol, maar opties om een verhaal te schrijven, te presenteren voor een publiek en je schrijftalenten te ontwikkelen krijg je niet veel. Door mogelijkheden en kansen te creëren, zoals met het project FHN, stimuleert men jongeren om hun creativiteit te gebruiken om onze theater- en filmwereld nieuwe impulsen te geven.”

Filosofie sponsor RBC

Angela Guiamo, manager corporate communications & branch Dutch Caribbean/Suriname bij RBC Royal Bank vertelt: “Het project heeft van het begin onze aandacht getrokken. Het past goed in onze filosofie van projecten op het gebied van kunst en cultuur waar wij ondersteuning aan geven. RBC heeft wereldwijd programma’s om kunst in alle uitingen te ondersteunen en te helpen ontwikkelen. Wij zien Festival Historia Nobo als een mogelijke bron voor nieuwe verhalen voor lokale producties voor film- en theaterfestivals. Zeer interessant voor ons is het feit dat de mensen die meedoen aan FHN allemaal amateurs zijn, maar veel potentie hebben om professionals te worden. Wij willen voornamelijk aankomende artiesten een steuntje in de rug geven. Dit project kan een solide basis vormen voor de creatieve en expressieve kunstuitingen van onze gemeenschap. Het project heeft veel diepgang. Zelfs als een deelnemer niet wint gaat hij of zij mee met een traject om zijn/haar schrijftalenten te ontwikkelen. Uit FHN kunnen talenten voortvloeien die misschien straks boeken schrijven of voor tijdschriften en kranten gaan werken. Creatief schrijven is niet gemakkelijk en om een stuk te schrijven dat iemand kan boeien is nog moeilijker.”
De manager corporate communications van RBC vervolgt: “Festival Historia Nobo bestrijkt vele facetten. Er worden talenten ontdekt en ontwikkeld die kunnen schrijven, acteren en regisseren. Een ander mooi aspect van FHN is dat het niet gebonden is aan leeftijd. Ook hebben wij in de twee jaren dat wij sponsor zijn van het project verhalen gehoord in diverse genres. Bij RBC promoten wij diversiteit. Wij zien FHN niet alleen als een kunstproject dat wij sponsoren, maar meer als een totaliteit. Men kan zien dat landen waarvan de inwoners vrijheid krijgen om zich te kunnen uiten, en ruimte geboden wordt om hun creativiteit te ontwikkelen, landen zijn die op vele gebieden steeds meer vooruitgang vertonen.”

Een ander die voor RBC erg betrokken is bij FHN is Sharine Minguel, branch manager van RBC in Otrobanda. “Ons kantoor is op loopafstand van de twee kunstcentra en ik heb het vorige festival al vanaf de inschrijvingen meegemaakt. Ik heb zelfs de workshops bijgewoond. Ik was aangenaam verrast door de originaliteit van de verhalen. Wat mij ook opviel was het enthousiasme en de toewijding van de deelnemers. Een ander positief aspect is om te zien hoe de deelnemers zich in een jaar tijd ontwikkelen. Wij hebben op het eiland de tendens om aandacht te besteden aan sport bij kinderen. Niet dat dit op zich fout is, maar niet alle kinderen hebben talenten om te excelleren in sport. Wij moeten ook kinderen die interesse hebben voor creatieve en expressieve uitingen ondersteunen en motiveren. Het enthousiasme onder jongeren die mee hebben gedaan met FHN heeft mij werkelijk aangesproken. Wij zijn onderdeel van de gemeenschap en zijn er als RBC ook trots op dat wij kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van onze gemeenschap.”
Voor wat betreft het sponsorship van RBC aan het project zegt Segni Bernadina: “Wij zijn de bank echt zeer dankbaar, want zonder hun bijdrage konden wij dit project niet realiseren. Wij zijn blij dat Luna Blou/La Tentashon er met dit project elk jaar nieuwe verhalen bijkrijgt. Wij hebben heel wat goede producties ontwikkeld met verhalen die zijn voortgekomen uit FHN. Stukken die bijvoorbeeld tijdens introductieweken op scholen worden voorgedragen. Fundashon Bos di Hubentut, die net nieuws ontving dat de stichting in Nederland een Kerwin Award heeft gewonnen voor hun project ‘Kibrando ku Silensio’, gebruikt voor haar bewustwordingscampagnes ook een stuk dat is voortgekomen uit FHN.”
Parallel met de activiteiten hierboven weergegeven vond recent ook de competitie voor de beste verhalen van 2013 plaats. In juli volgden de workshops om deze verhalen naar reading scripts te ontwikkelen, terwijl in augustus nieuwe acteertalenten werden gecast. De competitie voor de oogst van 2013 wordt in december dit jaar gehouden. Het bruist dus van de activiteiten bij Luna Blou/La Tentashon.

Bernadina; “Ik wil de hele gemeenschap uitnodigen om de opvoeringen van lokale bodem te komen zien. Met lege zalen is ons werk incompleet. Wij moeten met zijn allen jonge talenten van ons eiland blijven motiveren om zich verder te ontwikkelen. Als je ziet dat je kind affiniteit heeft met de kunstwereld en creatieve expressies, probeer hem of haar zoveel mogelijk bij te staan. De ervaring die zij met projecten als FHN kunnen krijgen, zal bijdragen aan hun ontwikkeling als leiders waar wij de toekomst van ons land op kunnen bouwen.”

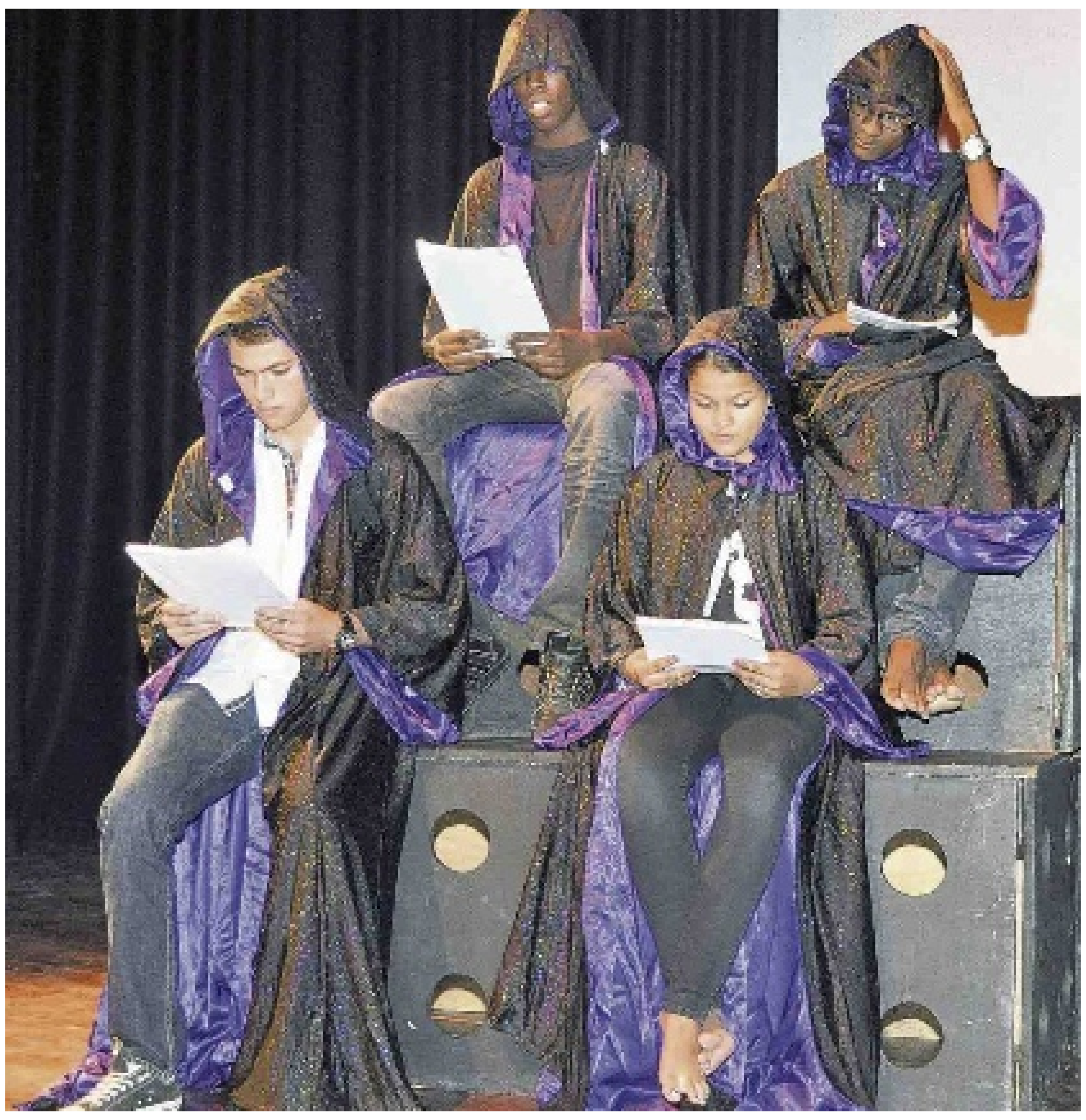

CRISIS

Soms droom ik dat ik deelneem aan een praatprogramma. Dat is uitgesloten, omdat ik mij bewust ben van mijn eigen middelmatigheid en meeheul met de rest van het volk. Ik heb niets bijzonders te melden, behalve mijn levensverhaal. Dat kan stof zijn tijdens een gezellig etentje met vrienden, maar daar houdt het dan ook wel mee op. Nou wil het geval, dat er altijd terzake kundige mensen aan tafel zitten in die programma's. Met als uitsmijter een luchtig onderwerp.

Neem nou zo'n Knevel en Van den Brink, het armoedige equivalent van Pauw & Witteman. Waar de laatste twee nog redelijk appetijtelijk ogen, breken mijn brillenglazen bij het aanschouwen van de eerstgenoemden. Ik vind ze werkelijk niet om aan te zien, maar dat had nog gecompenseerd kunnen worden door een spitsvondige en diepgaande vraagstelling. Maar de domme uitdrukking op het gezicht van Van den Brink doet bij voorbaat het ergste vermoeden. Knevel is nog redelijk in staat het te maskeren, alhoewel hij enige tijd geleden een schrijnend gebrek aan kennis over de islam tentoonspreidde. Die kennis bezit ik ook niet, maar ik heb dan ook geen praatprogramma waarin dergelijke onderwerpen aan de orde komen.

Waar ik me echter de laatste tijd enorm over verbaas zijn de deelnemende economen aan het programma. Echt hoor, ik ben het spoor volledig bijster. Op maandag verkondigt Pietje Puk dat het niet meer goed komt met Nederland en de crisis waarin het land verkeert. Tijdens de reeks argumenten over het hoe en waarom, zak je steeds verder in een persoonlijke depressie. Echt, dat komt nooit meer goed. De welvaart die het land ooit heeft gekend, keert nimmer terug en daar zal de Nederlander het mee moeten doen. Zes miljard zal er weer moeten worden bezuinigd en waar halen we dat vandaan?

Op dinsdag zit economische bolleboos Jan Klaassen aan de designtafel in het programma en verkondigt met blijde stem en bijbehorende glimlach dat Nederland uit het dal kruipt. Het ziet er goed uit, hoor! De huizenprijzen stijgen en die werkloosheid loopt wel op, maar daar komen we ook wel weer uit. Op woensdag zitten Pietje en Jan tegenover elkaar en bestrijden elkaars standpunten. En ik, arme kijker, raak een beetje in de war van al die deskundigheid. Als klap op de vuurpijl schuift op donderdag Klaas Vaak aan en die zit met zijn kennis en kunde een beetje in het midden. En dan... thank God it's Friday! Tijd voor happy hour! Om vervolgens op maandag maar weer op de bank een beetje te smiespelen over zoveel ellende. Nou wil het geval dat ik het niet zo lang geleden in Nederland vertoefde. Luister, ik ontken die crisis allerminst! Er zijn mensen die minder te eten hebben, ZZP'ers die tengevolge van de aangekondigde nieuwe maatregelen de Sjaak zijn, ouderen die hun hele leven geknokt hebben en hun zuurgespaarde centjes nu moeten inleveren om überhaupt te kunnen leven. Ik verloochen de berichtgeving zeker niet. Maar het blijft me opvallen, die welvaart in dat Verre Oosten aan de Noordzee. Het wagenpark is jong en strak, de hi-tech snufjes vliegen je om je oren. Als je geen afstandsbediening hebt die alle elektronische apparatuur in één keer bedient, behoor je tot het tijdperk van Catweazle*.

Maar terug naar de ambivalentie die ons dagelijks bij Knevel en Van den Brink wordt voorgeschoteld. Ik kijk, trek nog slechts een wenkbrauw op en grinnik zachtjes het lied van Brigitte Kaandorp: "Als ik het maar nooit met Andries Knevel hoef te doen..."

15 percepties

Verdriet om bioscoop

Louis Hilgers (hilgers@cuci.nl) woonde in de jaren zeventig op Curacao, is al 40 jaar getrouwd met een Antilliaanse, heeft een enorme passie en liefde voor Curaçao en deed hier een aantal onderwijsprojecten. Geregeld komt hij terug op zijn geliefde Curaçao. Tijdens zijn laatste bezoek liet hij zich inspireren tot het schrijven van een vijftiental stukjes. Een serie die in evenzoveel delen in de Ñapa verschijnt.

Vandaag deel 11

Haar lach klatert tegen de oude gevels van hartje Punda op. Om kwart voor zes komt Karien, dochter van Celsio Luisa samen met 'onze' Jo aanlopen. Mijn ochtendwandeling heeft een andere dimensie. Vandaag krijgt mijn té di yerba-vrouwtje zelfs een naam... Astrid heet ze. Onze gesprekken gaan van de hak op de tak, zoals bij mij gebruikelijk, maar lopen wel telkens weer via Memory Lane. Alle drie hebben we onze eigen bijzondere relatie met Curaçao, deze Baranka den Laman, zoals Bart Bredero ooit schreef. De vuurpotten van Plaza Biew zijn al aangestoken. En dan lopen we langs het gebouw waarvan ik altijd een beetje verdrietig word... Cinelandia. Deze in 1941 gebouwde majestueuze art deco-bioscoop kan ik mij nog herinneren, toen we er met mijn eerste school, het Canisius College, heengingen. Er zijn signalen dat Cinelandia in de oorspronkelijke staat hersteld wordt... gelukkig! Het zou toch dé locatie zijn voor het Curaçao International Filmfestival. De brug scharniert weer krakend open... nog een zoen, een brasa en een high five... een nieuwe week is begonnen... Bon siman tur hende!

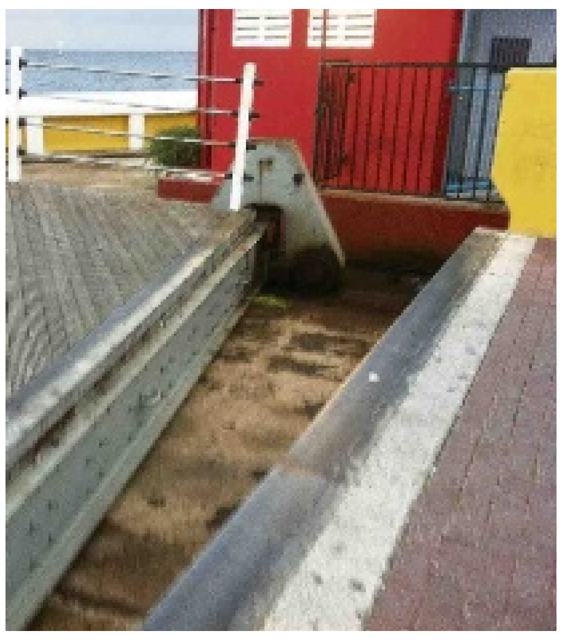

Bestemming Curaçao

'Hopelijk ook december op Curaçao'

Naam: Olivia Martha

Komt uit: Rome, Italië

'Business or pleasure?': Pleasure

Aantal dagen: 14

Verblijft bij: Familie

De 15-jarige Olivia Martha is helemaal in haar eentje vanuit Rome naar Curaçao gereisd om haar familie te bezoeken. "In Italië hebben we van school drie maanden zomervakantie, maar mijn ouders kunnen niet zo lang vakantie nemen van hun werk", vertelt Olivia. "We gaan later dit jaar met de familie op vakantie, maar dat duurt nog even. Dus stelde ik voor dat ik alvast een paar dagen naar Curaçao zou komen tot mijn ouders vakantie krijgen. Ik had het eigenlijk niet verwacht, maar ze zeiden ja! Voorwaarde was wel dat ik tijdens mijn vakantie gezond zou eten en niet elke dag Kentucky en McDonald's", zegt Olivia lachend. "Dat worden dus moeilijke dagen, want ik had me al verheugd op lekker veel pastechi's."

Olivia is twee jaar geleden voor het laatst op Curaçao geweest. Dat was toen met haar vader en moeder in december. "Ik wilde heel graag weer naar Curaçao en mijn familie zien. De familie van mijn vaders kant komt hier vandaan. Ik ben zelf in België geboren, maar ik heb zes jaar hier gewoond dus Curaçao is ook een beetje mijn thuis. Ik heb verder een aantal jaren in Frankrijk gewoond en woon nu vijf jaar in Rome, maar van al die plekken is het Curaçao waar ik het liefst naar terugga. Curaçao is mooi. Het is hier lekker rustig en de mensen zijn vriendelijk en hebben belangstelling voor je."

Olivia heeft tijdens haar verblijf op het eiland nauwelijks de toeristische attracties gedaan. "Ik ben een keer naar Punda geweest en een keer naar het strand. Verder is het een heerlijk rustige vakantie geweest. Ik had alle tijd van de wereld en niets moest. Ik sliep dus veel uit. Ik heb ook een flinke inhaalslag gemaakt met het kijken van mijn favoriete series op mijn laptop via internet. 'Vampire Diaries', 'Pretty Little Liars', 'La Femme Nikita' en 'Keeping Up with the Kardashians'. Het huis van mijn nicht waar ik verblijf, heeft een zwembad dus ik kon elk moment zwemmen. Ook 's avonds. Verder trok ik een paar dagen op met een vriendin die ik twee jaar geleden hier heb leren kennen."

Olivia zegt best langer op Curaçao te willen blijven. Maar gelukkig zijn er voor de rest van haar vakantie nog een paar leuke bestemmingen in het vooruitzicht. "Als ik terug ben in Italië, ga ik met mijn ouders naar onder meer Singapore en Maleisië. En als alles goed gaat, ben ik dit jaar met de feestdagen weer op Curaçao."

Papegaaien

De enige twee papegaaiensoorten die officieel op onze eilanden voorkomen zijn de lokale parkiet, de aratinga pertinax en de oorspronkelijk op Bonaire nog aanwezige, maar op Aruba uitgestorven lora, de amazona barbadensis. In het Nederlands de geelschouder amazonepapegaai.

De lora is een Cites-lijst 1 vogel en komt ook voor op Isla Margarita. Hoeveel het er ook lijken te zijn op Bonaire, als je langs een kunuku komt die vol staat met maishi chiki, ze zijn toch met uitsterven bedreigd. Op Bonaire wordt er veel geklaagd door de bevolking over de schade die wordt aangericht. Maar als je er goed over nadenkt wordt er natuur weggehaald en daarvoor in de plaats een kunuku vol met heerlijke papegaaiensnoepjes neergezet. Geen wonder dat de lora op Bonaire zijn eten op een gemakkelijkere manier opzoekt. Bonaire wordt steeds meer ontwikkeld waardoor mens en dier nu geforceerd door elkaar heen leven. Onder het mom van economische vooruitgang.

Als u op Bonaire woont of op bezoek bent moet u maar eens 's ochtends vroeg bij Dos Pos in de bomen bij de waterpomp kijken. Leuk om te zien en het zijn echt unieke papegaaien in hun soort. Fontein is ook een mooie plek waar ze vaak vertoeven, en aan het eind van de middag kunt u ze ook in Playa op de telefoondraden zien zitten, zoals we op Curaçao alablanca's op de telefoondraden hebben zitten.

De parkiet heeft per eiland een andere ondersoort, Curaçao de aratinga pertinax pertinax, op Bonaire de aratinga perinax xanthops en op Aruba de aratinga pertinax arubensis.

Onze parkieten hebben een speciale plek waar de eieren worden gelegd, namelijk in termietennesten. In een stukje onbewoond termietennest maken ze hun holletje. Dat verklaart waarom veel van de kuikens bij het uitvliegen klompjes aarde aan hun staart en pootjes hebben. Dat bemoeilijkt soms ook het uitvliegen. Daarnaast maken ze, heel zelden, ook gebruik van holtes in grote bomen en in holtes in rotswanden. De Bonaireaanse parkiet is nog geler van kleur dan de Curaçaose, wat ook in de Latijnse naam (xanthops = geel) terugkomt. Die van Aruba is ook mooi maar anders met meer bruin in het gezicht. De Venezolaanse vasteland is echt bruin van gezicht, ook wel kara sucio genoemd, zeker in vergelijking met onze parkieten.

Behalve de originele eilandbewoners is er ook onder de papegaaienpopulatie sprake geweest van allochtonen-instroom. Dit is zeker het geval op Curaçao. Op Bonaire gelukkig niet, of nog niet. Waarom gelukkig? Omdat de lora van Bonaire het al moeilijk genoeg heeft met verlies van habitat, en verlies van jonkies door stropers. Er wordt gespeculeerd dat met name op Oostpunt na de orkaan Joan in de jaren 80 er ineens meer (Bonaireaanse) papegaaien rondvlogen, en dus dat de vogels meegeblazen zijn door stormwinden, maar het merendeel van de 'allochtone' papegaaien is al dan niet per ongeluk ontsnapt uit privécollecties.

In het begin van de jaren 80 waren er, vooral op Piscadera, kolonies halsbandparkieten. Aangezien deze vrij stevig geprijsd waren, zijn ze er nu haast niet meer te zien. Gewoon gevangen voor de handel. Deze parkietensoort komt oorspronkelijk uit Azië. Ook een verre neef van de Curaçaose parkiet, de aratinga leucopthalmus, komt sinds een paar jaar vrijwel over het hele eiland voor en weet zich goed aan te passen en voort te planten. Hierdoor komt onze eigen parkiet een beetje in het gedrang.

De dwerg-ara, de ara severa, is voor het eerst losgelaten door een mevrouw die na de echtscheiding wraak nam op haar ex door de zes papegaaien los te laten. Hoe dan ook, nu dik 25 jaar later, en mogelijk meerdere echtscheidingen of andere ongelukjes later, zijn er grote kolonies dwerg-ara's op Mahaai, Marie Pompoen, Julianadorp en Emmastad te vinden. Behalve de dwerg-ara zijn er ook nog andere verwilderde amazonesoorten, zoals de amazona amazonica en de amazona ochrocephala panamiensis. Allemaal mooie namen voor groene vogels met een kromme snavel en verschillende varianten van geel, rood en blauw over hun lichaam die ontzettend hard gillen. Dit doen ze aan het eind van de dag bij Pos Kabai en Zuikertuintje.

De ara severa heeft net als de amazona amazonica de gewoonte om in uitgeholde of oude palmbomen te nestelen. Daardoor hebben hier en daar mensen inderdaad vreemde 'duiven' gevonden. Jonge papegaaien die uit een palmboomnest zijn gevallen, soms per ongeluk, maar er zijn ook mensen die ze er opzettelijk uithalen en doorverkopen. Helaas wordt om bij de kleintjes te komen, vaak de nestboom of het termietennest vernield waardoor dat nest ook niet meer bruikbaar is in de toekomst.

Kortom, er valt een hele keur aan variatie van papegaaien en parkieten te bekijken in het wild. Soms is het maar beter dat ze 'in the wild' rondvliegen en niet opgesloten zitten in een kleine kooi met brood en water. Ook voor papegaaien geldt 'bezint eer ge begint', ze kunnen wel 60 jaar oud worden...

Fiscale feiten

De basisverzekering ziektekosten

De basisverzekering ziektekosten (BVZ) is pas zes maanden geleden ingevoerd. In de tussentijd is de BVZ echter al vele malen in de media gekomen.

Tekst: Lennart Huijsen en Ingemara Bak

Verschillende groepen verzekerden zijn niet tevreden. De BVZ wordt vooral ervaren als een lastenverhoging terwijl men er niet de gewenste dekking van ziektekosten voor krijgt. Wat zijn de knelpunten en wat zijn de mogelijke oplossingen daarvoor?

Verzekerden

Iedereen die op Curaçao woont, is in principe verzekerd voor de BVZ. Er zijn enkele uitzonderingen. Ten eerste valt iemand die op 1 februari 2013 lokaal particulier verzekerd was niet onder de BVZ, indien die verzekering zonder onderbreking wordt voortgezet. Een tweede uitzondering geldt voor de zogenoemde eigenrisicodragers. Dit zijn werknemers van het Sehos en Refineria Isla. Verder zijn uitzonderingen opgenomen voor landsdienaren die op grond van internationaal recht vrijgesteld zijn van deelname aan de sociale verzekeringen en voor ingezetenen die inkomen genieten op grond van een werkverband met een elders in het Koninkrijk gevestigde rechtspersoon.

Geen keuze meer

Indien men vóór 1 februari 2013 via een werkgever particulier was verzekerd en men van baan verandert, betekent dit dat de particuliere verzekering in beginsel wordt onderbroken. De werknemer zal bij de nieuwe werkgever onder de BVZ vallen. De keuze voor particuliere verzekering is er dan niet meer. De vraag is of de nieuwe werkgever de verzekering voort kan zetten, zodat de werknemer niet verplicht in de BVZ valt. Ook voor werknemers van de eigenrisicodragers geldt dat als zij van baan veranderen zij onder de BVZ zullen vallen. Verder hebben ouders van kinderen die op of na 1 februari 2013 zijn geboren niet langer de keuze om het kind op te nemen in hun particuliere verzekering.

Iedereen die op Curaçao woont, moet verzekerd zijn voor ziektekosten. Dat is het uitgangspunt. De inwoner van Curaçao zou echter zelf de keuze moeten hebben om zich particulier te verzekeren. Personen die niet particulier verzekerd zijn, zouden onder de BVZ vallen. Als een kleinere groep BVZ-ers onvoldoende middelen oplevert om de kosten van de gezondheidszorg te dekken, kunnen de algemene middelen hiervoor worden aangewend. Dan behouden we de particuliere verzekering en draagt toch iedereen er naar draagkracht aan bij om de steeds stijgende ziektekosten te dekken.

Gepensioneerden

Voor de BVZ wordt een inkomensafhankelijke premie en een nominale premie geheven. De inkomensafhankelijke premie bedraagt 12 procent (9 procent werkgeversdeel en 3 procent werknemersdeel). Voor gepensioneerden is de inkomensafhankelijke premie 10 procent. De nominale premie bedraagt 82 gulden. De premies worden geheven over het inkomen tussen de 12.000 en 100.000 gulden per jaar. Daarnaast moeten verzekerden 1,00 gulden betalen voor elk medicijn dat men krijgt voorgeschreven en voor elk herhalingsrecept. Gepensioneerden die meer dan 1.000 gulden per maand verdienen, betalen een inkomensafhankelijke premie van 10 procent over dat deel van het inkomen dat minder is dan 100.000 gulden per jaar. Een gepensioneerde met een inkomen van 100.000 gulden per jaar betaalt 10.000 gulden aan premies BVZ per jaar. Daarvoor krijgt men het basispakket van gezondheidszorg. Om de gepensioneerden tegemoet te komen, zijn brillen en tandheelkundige zorg inmiddels in het basispakket opgenomen.

Penshonado's en expats

Curaçao kent een bijzondere regeling, de expatriates-regeling, voor werknemers die vanuit het buitenland naar Curaçao worden gehaald omdat ze een bepaalde expertise hebben die op de lokale arbeidsmarkt niet of beperkt beschikbaar is. Verder kent Curaçao een bijzondere regeling voor penshonado's die hier komen wonen. Penshonado's en expats hebben in hun land van herkomst meestal een ziektekostenverzekering met werelddekking. Voor deze groepen geldt geen uitzondering voor de BVZ. Penshonado's en expats dienen dus premie BVZ te betalen, terwijl zij al een ziektekostenverzekering hebben waar ze premies voor moeten betalen. Deze dubbele verzekering zou voorkomen kunnen worden door penshonado's en expats te laten opteren voor een buitenlandse ziektekostenverzekering of de BVZ.

Hierboven hebben wij een aantal knelpunten van de huidige BVZ genoemd en mogelijke oplossingen aangedragen. Wij hopen hiermee de discussie op gang te houden, zodat wij uiteindelijk komen tot een basisverzekering die beter aan de wensen van de Curaçaoënaars tegemoet komt.

Mr Lennart Huijsen en mr Ingemara Bak zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

Mens & Werk

Training ongeschoold personeel

In verband met de crisis en de situatie op de huidige arbeidsmarkt zijn de vooruitzichten voor ongeschoolden ongunstiger dan voor goed opgeleiden, hoewel het ook voor hen niet altijd gemakkelijk is een baan te vinden.

Tekst: Judice Ledeboer

Er zijn veel ongeschoolde arbeidskrachten die moeilijk aan een baan kunnen komen en zij vormen een last voor de samenleving. We hebben op Curaçao nauwelijks industrieën waar ongeschoold personeel aan de slag kan en ongeschoolden zullen elders werk moeten zoeken. Vaak is dat fysiek zwaar of vies werk en daar hebben veel mensen geen zin in.

Alleen in de horeca en bouw zijn er nog mogelijkheden, hoewel er tegenwoordig, net zoals in de detailhandel werknemers gevraagd worden die minimaal een middelbare schoolopleiding hebben. Men gaat ervan uit dat iemand die zijn school heeft afgemaakt in ieder geval iets van doorzettingsvermogen heeft, de wil heeft gehad om zijn school af te maken en andere competenties heeft ontwikkeld om naar behoren te kunnen functioneren.

Het is niet voor niets dat mensen uit omliggende landen zoals Colombia, Venezuela, Haïti en van andere eilanden zo graag naar Curaçao komen, omdat er wel degelijk ongeschoold werk is en zij bereid zijn dat te doen. De salarissen liggen hier veelal hoger dan in het land waar zij vandaan komen en daarom komen ze graag naar Curaçao. De werkgevers willen best wel mensen van eigen bodem in dienst nemen, maar dan wordt er wel een bepaalde werkhouding verwacht en dat is terecht. Te laat komen, in een hoek niets staan doen, onzorgvuldig werk verrichten, geen initiatief tonen, het zijn allemaal zaken waar werkgevers zich dood aan ergeren en werknemers die dat gedrag tonen weer ontslaan. Investeren in ongeschoold personeel komt dan helemaal niet ter sprake. Toch ligt daar de sleutel van het probleem.

Veel mensen kijken neer op ongeschoold werk en zien dat als tweederangsbaan. Maar ongeschoold werk doen is niet iets waar men zich voor hoeft te schamen. Het is werk dat gedaan moet worden en voor degenen die dat doen moet er respect zijn. Een groot probleem is dat er lage lonen betaald worden door de werkgevers en vaak zijn er ook geen secundaire voorwaarden, laat staan een pensioenregeling. Er bestaat een Nederlands spreekwoord dat duidelijk aangeeft dat men werk verricht naar het loon dat men krijgt: 'loon naar werken krijgen'. Andersom denken veel werknemers dan: werken naar het loon dat ik krijg. Dit betekent dat men zich niet extra zal uitsloven als er toch maar een mager loon betaald wordt.

Ongeschoold werk is niet iets waar men zich voor hoeft te schamen.

De ongeschoolden van tegenwoordig zijn niet meer de ongeschoolden van vroeger. In het verleden konden veel kinderen geen studie volgen omdat er geen geld was om die kinderen te laten studeren. Ze hadden echter wel een opvoeding gekregen met bepaalde waarden en normen. Tegenwoordig hebben alle kinderen een kans om naar school te gaan. Er is zelfs een leerplicht waarmee wordt aangegeven dat een kind naar school móet, omdat scholing belangrijk is. Helaas stoppen veel jongeren met school en dat heeft allemaal met gedrag te maken. Er is hen een hoop niet geleerd tijdens hun opvoeding. Deze jongeren hebben zonder scholing geen toekomst. Er zijn veel organisaties die zich inzetten om deze jongeren te helpen om toch vaardigheden te leren om ooit een baan te kunnen vinden. Werkgevers zijn echter huiverig om ongeschoolden in dienst te nemen, ook omdat, zoals al eerder gezegd, het werkgedrag van veel ongeschoolden beneden alle peil is. Toch is het juist heel belangrijk dat ongeschoolden onderwijs- en opleidingskansen krijgen. Helaas wordt er juist in slechtere tijden bezuinigd op het trainingsbudget. Aangezien er van bedrijven tegenwoordig gevraagd wordt om maatschappelijk verantwoord te ondernemen, allemaal voor een positieve ontwikkeling en situatie van de samenleving, zullen bedrijven en overheidsinstanties zich ook moeten inzetten om ongeschoolde jongeren in dienst te nemen en om die te begeleiden om een waardevolle werknemer te worden.

Het is belangrijk dat mensen zonder opleiding aandacht krijgen en gestimuleerd worden om hun talenten te laten zien zodat ze van waarde worden op de arbeidsmarkt. Ze kunnen doorgroeien naar werk dat meer voldoening geeft of zelfs werk met verantwoordelijkheden. Dit maakt dat mensen zich gewaardeerd voelen en ook het gevoel hebben dat ze ertoe doen, dat ze iets bijdragen aan de samenleving. Jongeren met de beste werkhouding zullen uiteindelijk de meeste kans maken op werk.

Altijd 'nee' horen ontmoedigt ook. Deze werkzoekenden zullen het zoeken naar werk op een gegeven moment opgeven en dan gaan ze rondhangen met ook weer alle - dikwijls negatieve - gevolgen van dien.

De overheid zal ervoor moeten zorgen dat er goed onderwijs wordt gegeven en dat jongeren die dreigen te stoppen met school toch hun school afmaken. Er moeten weer vakopleidingen komen. Vakopleidingen voor de detailhandel en bouw. Werkgevers zullen hun steentje moeten bijdragen door ongeschoold personeel te trainen en te begeleiden. Werkgevers zien dat dikwijls niet zitten omdat ze vinden dat ze geen 'opvoeders' zijn. Het is juist in tijden van crisis, onzekerheid en een teruglopende economie noodzakelijk dat iedereen meedenkt en op zijn manier de medemens helpt zich te ontwikkelen.

Marketing

Strandbeleving

De branche kraakt in zijn voegen, de hotelbezetting blijft achter, het volume Europese toeristen loopt terug, kortom het is kommer en kwel in de toeristenindustrie. Gelukkig maken de Zuid-Amerikanen nog iets goed, anders was de industrie per saldo gekrompen.

Tekst: Marcel Truyens

En de Chata en het CTB weten ook waardoor het komt dat vooral het Europese toerisme en de hotelkamerbezetting terugloopt. Het komt door de KLM die met kleinere toestellen is gaan vliegen; daardoor neemt het volume af. En de kamerbezetting? Dat komt door een stel particulieren die stiekem goedkope kamers verhuren als een soort bed and breakfast en die betalen geen belasting. Daardoor komt het! En oh ja, het komt natuurlijk ook door de overheid. Duhhh!

Ik heb me er al eerder openlijk over verbaasd dat onze toeristenindustrie kennelijk geen visie heeft. Wat willen we zijn voor wie, wat is onze propositie en waar willen we met onze propositie over tien jaar staan?

Zoals het er nu uitziet, willen we graag een Costa del Sol worden met goedkope reizen, lage kamerprijzen en vooral veel volume. We trekken hierdoor - met alle respect voor deze mensen - de lagere en middenklassetoerist aan. Mensen die in het hoogseizoen voor pak hem beet alles tussen de 850 en 1250 euro p.p. inclusief de reiskosten negen dagen bij ons op het strand liggen. Een situatie waarbij een partij als TUI de markt maakt en de prijzen bepaalt.

Ik was een paar dagen vrij en heb me een beeld kunnen vormen van de strandbeleving die wij de gemiddelde toerist bieden op de stranden aan onze zuidoostkust, de omgeving waar we de hoogste hotelkamerdichtheid hebben.

Daar waar we ooit een tropische, Caribische beleving aanboden - met je voeten in het zand aan de bar een biertje drinken op de klanken van Caribische muziek - kwam ik nu terecht in een zooitje beton waar de Duitse bunkerbouwers uit de jaren 40 van de vorige eeuw hun vingers bij af zouden likken. Een heuse Atlantikwal met als absoluut dieptepunt Mambo Beach - ooit een merk dat sterker was dan Curaçao zelf en waarvan nu slechts het logo over is.

Tussen al dit witte beton weerkaatst alles van loungemuziek tot house. Dan staan er bedjes. Heel veel bedjes! Zo veel bedjes dat je bijna geen strand meer ziet. Bedjes die of slecht zijn, of vies of een combinatie van die twee, en waarvoor je moet betalen. Er zijn ook nieuwe bedjes met comfortabele matrassen en daarvoor betaal je letterlijk een vermogen. Dan zijn er op onze zuidoostkuststranden een enorme hoop bouwsels en constructies die moeten voorkomen dat de toerist verbrand: we zien palapa's, hemelbedden, parasols, en de nieuwste trend - 'schaduwdoeken'. Enorme lappen stof die tussen palen en bomen gespannen boven de bedjes hangen. En dit alles dwars door elkaar, een visuele vervuiling van onovertroffen klasse.

En tenslotte het 'piece de resistance' van de Caribische strandbeleving: de bediening. Jonge, onvriendelijke, onervaren, veelal Nederlandse meisjes en jongetjes moeten hier de toerist zijn dag goed maken. Gehuld in een soort babydoll van een stof waarvan men in Europa een Paashaaspak maakt, of veel te strakke T-shirts die niets de raden maar alles te wensen overlaten en waarin elke richel buikvet maximaal tot zijn recht komt, manoeuvreren deze types zich tussen bedjes en bouwsels door om steevast de verkeerde bestelling bij het verkeerde bedje af te leveren.

Op een strand dat in verband met een of ander 'festival' deels was afgezet met een 'do-not-cross-geel-zwart-politielint' werd de bediening overgelaten aan twee jonge jongens in korte broek met sloof waardoor ze eruit zagen alsof ze een rok droegen. Een van de twee, die met een headset op zijn hersens en een koppel rond zijn middel, mocht alleen bestellingen opnemen en - vooraf - afrekenen, de ander mocht ze alleen afleveren. Mensen die na anderhalf uur wachten hun yoghurtje maar afbestelden en hun geld terugvroegen kregen lik op stuk van mijnheer de headset die na enige tijd inbond en iets riep over zijn manager; een man of vrouw die ik niet heb gezien ondanks de totale bedieningschaos op het strand.

De vraag is wat ons zo speciaal maakt als Caribische bestemming, wat ons onderscheidt van onze concurrenten. Voor wat we nu bieden zou ik als toerist niet naar Curaçao hoeven. Voor behoorlijk minder dan de helft van het geld kan ik die beleving ook in Zuid-Frankrijk opdoen. Als ik een echt tropische ervaring wil, dan zit ik voor hetzelfde geld in Bali of in Thailand.

Dames en heren wordt wakker! Nederland zit in een recessie. De Nederlander is bang en onzeker. Denkt vier keer na voordat hij een euro uitgeeft. 10 Procent minder toerisme dat ook 10 procent minder uitgeeft betekent bijna 20 procent terugval. We zullen harder moeten werken en het beter moeten doen dan onze concurrenten. Een betere propositie moeten neerzetten. Nadenken over wat ons uniek maakt. En vooral nadenken over de vraag of massatoerisme - de markt van TUI - wel onze toekomst zou moeten zijn.

Na twee dagen zuidoostkust heb ik mijn favoriete strandje aan de westkant weer opgezocht. Gerund door een ondernemer die besnapt wat een strandbeleving in het Caribisch gebied zou moeten zijn. Een ondernemer die 100 bedjes wel welletjes vindt, die elke dag zelf het zijn gasten naar de zin maakt. Een ondernemer die helemaal niet klaagt over de KLM die te weinig capaciteit zou aanbieden. Hij runt een strandje dat veel toeristen niet kennen en u waarschijnlijk zelfs niet kent. Hij runt een Caribische strandervaring.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior consultant bij Stradius te Curaçao.
E | marcel@stradius.com
W| www.stradius.com